

L.N. TOLSTOY

ÜÇ ÖLÜM

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: GÜNAY ÇETAO KIZILIRMAK

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

IV.
BASIM

HASAN ÂLÎ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY
ÜÇ ÖLÜM

ÖZGÜN ADI
ТПИ СМЕРТИ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN
GÜNAY ÇETAO KIZILIRMAK

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2013
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
KORAY KARASULU

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM, KASIM 2013, İSTANBUL
IV. BASIM, KASIM 2017, İSTANBUL

ISBN 978-605-360-994-0 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
AYHAN MATBAASI
MAHMUTBEY MAH. DEVEKALDIRIMI CAD. GELİNCİK SOK. NO: 6 KAT: 3
BAĞCILAR İSTANBUL
TEL: (0212) 445 32 38 FAKS: (0212) 445 05 63
SERTİFİKA NO: 22749

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

L. N. TOLSTOY

ÜÇ ÖLÜM

1

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
GÜNAY ÇETAO KIZILIRMAK

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

Holstomer

M. A. Stahoviç'in anısına ithaf edilmiştir.*

-
- Öykünün konusu ilkin *Geceki* ve *Atlılar*'ın yazarı M. A. Stahoviç'in aklına düştü ve yazara A.A. Stahoviç tarafından aktarıldı. (y.n.)

I. Bölüm

Gökyüzü giderek yükseliyor, tan kızılığı dağılıyor, çiy tanelerinin mat gümüşü ağarıyordu; ayın orağı solup gitmekte, orman şenlenmekte, insanlar yavaş yavaş ayaklanmaktaydı; bey evinin avlusunda toplanmış, bir nedenle dalaşan atların homurtuları, saman üzerinde itişip kakışmaları, hatta öfkeli, tiz seslerle kişnemeleri daha sık işitilir olmuştu.

— Deeh! Acele yok! Acıkmışlar! —dedi ihtiyar yılkı çobanı gıcırdayan kapıyı açarken.— Nereye? —diye bağırdı kapıdan fırlamaya davranan kısrakın birine elini kaldırarak.

Çoban Nester'in üzerinde metal pullu kemerle kuşandığı bir kazakin* vardı; kamçısını omzuna asmış, havluya sardığı ekmeğini kemerinin arasına sıkıştırmıştı. Elinde bir eyerle dizgin taşıyordu.

Atlar çobanın sesindeki alaydan hiç ürküp gücenmediler, umursamaz bir tavırla, acele etmeden uzaklaştılar kapıdan; yalnızca gür yeleli yaşlı bir yağız-doru kısrak kulağını kısıp bir çırpıda sağrısını dönüverdi. Bunun üzerine arkada duran ve olayla hiç ilgisi olmayan genç bir kısrak feryadı basıp önüne çıkan ilk ata sağrısını geçiriverdi.

— Deeh! —diye bağırdı çoban daha yüksek, daha tehditkâr bir sesle ve avlunun köşesine yöneldi.

Çitle çevrili alandaki atların içinde (yüz kadardılar) en az sabırsızlık emaresi sergileyen köşede, sundurmanın altında

* Kopçalı kısa kaftan. (ç.n.)

gözlerini kısmış, ahırın meşe karasabanını yalayarak yalnız başına dikilen alacalı iğdişti. Alacalı iğdişin meşeden ne tat aldığı bilinmez ama bunu yaparken ciddi ve düşünceli bir ifadesi vardı.

Yılkı çobanı iğdişin yanına gidip yakınındaki gübre yığınının üzerine eyeri ve kirden parlamış çaprağı koyarken:

— Kes şunu! —diye seslendi yine aynı tonla.

Alacalı iğdiş yalamayı bıraktı ve kıpırdamadan, uzun uzun Nester'e baktı. Gülmedi iğdiş, kızmadı, somurtmadı, sadece karnını şişirip derinden bir iç geçirdi ve başını çevirdi. Çoban, kolunu iğdişin boynuna doladı ve yuları geçirdi.

— Ne diye iç çekiyorsun? —dedi.

“Yok bir şey Nester,” dercesine kuyruğunu salladı iğdiş. Nester atın sırtına çaprağı ve eyeri koydu; bu arada iğdiş herhalde memnuniyetsizliğini belli etmek niyetiyle kulaklarını kıstı, ama bu hareketinin karşılığında “sümsük” sövgüsünü yedi ve kolanları sıkıldı. Bu esnada iğdiş iyice bir şişindiyse de ağzına sokulan parmak, karnına geçirilen diz yüzünden nefesini bırakmak zorunda kaldı. Buna rağmen eyer kayışı tokaya geçirilirken bir kere daha kulaklarını kıstı, hatta dönüp ardına baktı. İşe yaramayacağını bilse de, bu yapılanlardan hoşlanmadığını ve hoşnutsuzluğunu daima göstereceğini ifade etme gereği duyuyordu. Eyeri vurulduğunda şişmiş sağ bacağını ayırdı ve gemini çiğnemeye koyuldu, yine kendince bir düşündüğü vardı herhalde, çünkü gemin bir tadı olamayacağını epeydir biliyor olmalıydı.

Nester kısa üzengiye basıp iğdişin sırtına çıktı, kamçıyı çözdü, dizinin altından kazakinini kurtardı, eyerin üzerine şöyle özel, arabacılar, avcılara, yılkı çobanlarına has bir edayla oturdu ve dizginleri çekti. İğdiş nereye emredilirse oraya gitmeye razı olduğunu bildirircesine başını kaldırdı ama yerinden kıpırdamadı. Üzerinde oturanın yola koyulmadan evvel epeyce bir bağırıp çağıracağını, diğer çoban Vaska'ya ve atlara emirler yağdıracağını biliyordu. Haki-

katen de Nester bağırmaya koyuldu: “Vaska! Hey, Vaska! Dişileri çıkardın mı? Nereye gidiyorsun iblis! Deh! Uyuyor musun be? Aç da dişiler önden geçsin!” vs.

Kapı gıcırdadı, Vaska atının dizginlerini tutmuş, sövenin yanında sinirli ve uykulu bir vaziyette dikilerek atları dışarı salıyordu. Atlar koklayıp durdukları saman üzerinde dikkatli adımlar atarak, teker teker kapıdan geçmeye koyuldular: Genç kısıraklar, yelesi ve kuyruğu kesik yavrular, memedeki taylar ve karınlarını kapı aralığından dikkatlice geçirmeye çabalayan gebe dişiler. Genç kısıraklar kimi zaman kafalarını birbirlerinin sırtlarından aşırarak ikişer üçer çıkmaya uğraşiyor, kapı ağzında aceleden bacakları dolaşiyor, bu yüzden yilkı çobanlarından her seferinde sövgüler işitiyorlardı. Memedeki taylar bazen yabancı dişilerin bacaklarına dolanıyor ve anaların kesik bağrıtlarına tiz seslerle kişneyerek yanıt veriyorlardı.

Gençten haylaz bir kısırak kendini kapının dışına atar atmaz başını yana eğdi, sağrısını kaldırdı ve feryadı bastı; yine de sessiz ağır adımlar ve vakur bir edayla, göbeğini bir o yana bir bu yana aktararak her zamanki gibi tüm atların önünden giden gri benekli ihtiyar Juldıba’nın önüne geçmeye cesaret edemedi.

Birkaç dakika içinde o canlı, o kalabalık meydan kederli bir boşlukla doldu; ıssız sundurmanın altında direkler dikiliyordu dertli dertli, hayvan pisliği içindeki ezik saman kalmıştı geride. Alacalı iğdiş bu tenhalaşma manzarasına alışkın olsa da hüzünlenmişe benziyordu. Başını selam verir gibi hafifçe eğip kaldırdı, gergin eyer kayışının elverdiğince iç geçirdi ve henüz açılmamış çarpık bacakları aksayarak, kemikli sırtında ihtiyar Nester’le yilkının peşi sıra gitti.

“Bilirim, şimdi yola koyulmayagörsün, ateş yakıp zincirli, bakır kaplama tahta piposunu tüttürecek,” diye düşündü iğdiş. “Sevinirim buna, çünkü sabah erken, çiy düştüğünde hoşuma gider bu koku, bir sürü hoş şeyi hatırlatır; tek fena

tarafı, pipoyu dişlerinin arasına aldı mı havaya girer ihtiyar, kendini bir şey sanır ve yan oturur, illa ki yanlamasına; işte o yanım acır benim. Neyse ne, canı sağ olsun, başkalarının keyfi için acı çekmek yeni bir şey değil benim için. Hatta bundan atça bir keyif alır oldum. Bırak kabarsın dursun zalvalılık. Zaten kabadayılığı ancak bir başınayken, kimseler görmezken söker, varsın yan oturuversin,” diye düşünüyordu iğdiş ve bükülmüş bacaklarıyla ihtiyatlı adımlar atarak ilerliyordu yolun ortasından.

II. Bölüm

Yılıkyı otlayacağı nehir kıyısına getiren Nester attan inip eyeri çözdü. Yılık hem çayırdan, hem de çevresini dolanan nehirden yükselen pusun ve çiy tanelerinin örttüğü, henüz çiğnenmemiş otağa yavaşça dağılmaya koyuldu.

Nester alaca iğdişin dizginini çıkardı, boynunun altını okşadı; iğdiş cevaben, minnettarlığının ve memnuniyetinin bir ifadesi olarak gözlerini yumdu. “Seviyor, ihtiyar köpek!” dedi Nester. Oysa iğdişin bu okşamaları zerre kadar sevdiği yoktu, sırf nezaketinden hoşlanır görünüyordu; onaylarca-sına başını salladı. Fakat Nester aniden, hiç beklenmedik şekilde ve ortada hiçbir sebep yokken, belki de fazla laubaliliğin alaca iğdişi kendi önemine dair asılsız fikirlere salabileceğini düşünerek, hazırlık falan yapmaksızın iğdişin kafasını itiverdi ve dizginin tokasıyla hayvanın cılız bacağına acı bir darbe indirdi; sonra tek söz etmeden, ekseriyetle yaslanıp oturduğu kütüğün bulunduğu tümseğe yöneldi.

Alaca iğdiş bu davranışa gücendiyse de bozuntuya vermedi ve tüyleri dökülmüş kuyruğunu sallaya sallaya, bir yerleri koklayıp, sırf kafasını dağıtmak için ot yolarak nehre yöneldi. Etraftaki sabah neşesiyle dolu genç kısrakların, kuyruğu kesik damızlıkların, emzikteki tayların numarala-

rına aldirmeden ve en sağlıklısının –özellikle onun yaşında– öncelikle aç karnına iyi bir su içtikten sonra yemeye başlamak olduğunu bilerek, kıyıda hafif meyilli ve ferah bir yer seçti ve toynaklarını, topuk kıllarını ıslatarak burnunu suya soktu, ardından yırtık dudaklarıyla suyu emmeye, şişen böğrünü oynatmaya, zevkten kuyruk sokumu cavlak, tüyü seyrek alaca kuyruğunu sallamaya koyuldu.

İhtiyara devamlı musallat olan ve başına türlü dert açan kavgacı boz kısrağ burada da güya ihtiyacı için, oysa sırf burnunun dibindeki suyu bulandırma niyetiyle yaklaştı ığdışın yanına. Fakat alacalı suya kanmıştı artık ve boz kısrağın niyetini fark etmemiş gibi dibe batan ayaklarını teker teker çıkardı sudan usulca, başını silkti, sonra gençlerden uzaklaşıp bir köşede otlamaya koyuldu. Bacaklarını çeşitli şekillerde ayırarak, otları fazlaca ezmeden ve neredeyse hiç doğrulmadan tam üç saat boyunca yayıldı. Layıkıyla doyduğunda karnı sıska, dik kaburgalara tutturulmuş bir çuval gibi sarktı; dört hasta bacağına üzerine –özellikle sağ ön bacağı en zayıf olanıydı– canı en az acıyacak şekilde yerleşti ve uykuya daldı.

İhtiyarlık kimi zaman heybetlidir, kimi zaman rezil, kimi zaman da acınası. Bazısının payına hem rezil, hem de heybetli bir ihtiyarlık düşer. Alaca ığdışın ihtiyarlığı da bu türdendi işte.

İğdişin boyu uzundu – en aşağı iki arşın üç verşok.* Rengi alacalı karaydı. Yani geçmişte öyleydi, kara kısımları kirli boz bir renk almıştı artık. Alacalığı üç lekeden oluşuyordu: Birinci leke başındaydı, burnunun kıyısından eğri bir kellik halinde inip boynunun yarısına varıyordu. Dulavratotlarının karıştığı uzun yelesi kimi beyaz, kimi boz tonlardaydı. Diğer leke sağ yanı boyunca ilerleyip karnının yarısına kadar uzanıyordu; üçüncüsü sağrısındaydı, kuyruğunun üst kısmını ve kalçasını yarı yarıya kaplıyordu. Kuyruğun deva-

* 4,4 cm. (ç.n.)

mı beyaza çalıyordu, renk renkti. Gözlerinin üzerinde derin çukurlar bulunan, kara sarkık dudağı bir vakitler yırtılmış büyük kemikli başı, zayıflıktan bükülmüş tahtamsı boynundan yük gibi sarkıyordu. Yarık dudağın aralığından kenarını ısırdığı karaya çalan dili ve kırık dökük alt dişlerinin sarı kalıntıları görünmekteydi. İki yana sarkmış kulakları –ki biri kesikti– yapışkan karasinekleri kovmak için tembelce kıpırdıyordu. Perçeminin uzun kalmış bir tutamı kulağının ardına dolanmıştı, açık alnı basık ve pürüzlüydü, derisi geniş alt çenesinden torba torba sarkıyordu. Boyun ve başındaki düğüm düğüm damarlar sineğin her dokunuşunda ürperip titriyordu. Sabrında pek, fikrinde derin, cefakâr bir ifade vardı yüzünde. Ön bacakları dizlerde yay şeklinde bükülmüştü, her iki toynağında şişlikler vardı ve lekenin ortasına dek indiği bacakta dize yakın, yumruk büyüklüğünde bir şiş görünüyordu. Arka bacaklar daha diri ama kalçalar bereliydi, bu bölgelerde epeydir tüy bitmiyordu belli ki. Bacakları zayıf endamına orantısızca uzun görünüyordu. Kaburga kemikleri dik ama öylesine çıkık ve derisi öylesine gergindi ki, postu kuruyup kemik aralarındaki vadıcıklere yapışmış sanılabiliirdi. Cıdağısı ve sırtı eski darbelerin izleriyle kaplıydı; arkasında hâlâ taze, irinli, şişmiş bir yarası vardı; omurların fırladığı kuyruksokumu uzun ve neredeyse tüysüz dikiliyordu. Boz sağrısında, kuyruğa yakın, ısırik cinsinden avuçiçi kadar bir yarayı ak tüyler kaplamıştı; ön kürek kemiğinde de başka bir yara izi göze çarpıyordu. Arka bacaklarının dizleri ve kuyruğu mütemadi mide rahatsızlığından ötürü pisti. Vücudunu kaplayan tüyler kısa ama diken dikendi. Ne var ki olanca menfur ihtiyarlığına rağmen bu ata bakan kişi ister istemez şöyle bir duraksardı; işin erbabıysa, bunun vaktiyle son derece iyi bir at olduğunu söyleyiverirdi.

At erbabı, Rusya’da böyle geniş kemik yapısına, böyle devasa kalça kemiklerine, toynaklara, böyle ince bacak kemiklerine, böyle boyun yapısına ve en önemlisi böyle bir

kafa kemiğine; bu kadar iri, kara ve ışıklı gözlere; baş ve boyun çevresindeki soyluluk alameti damar yumaklarına, bu ince posta ve tüylere sahip tek bir at cinsi olduğunu da söylediler. Sahiden de bu atın endamında, alaca tüylerin pekiştirdiği itici yaşlılık alametleri, özgüvenini ifade etme tarzı ve farkında olduğu güzelliğiyle gücünün ürkütücü birleşiminde heybetli bir şey vardı.

Çiyile örtülü çayırın ortasında canlı bir enkaz gibi yapayalnız duruyordu; yakınlarında dağılan yilkının patırtıları, homurtuları, gençlerin tiz kışnemeleri işitilmekteydi.

III. Bölüm

Güneş ormanın tepesine yükselmiş, otlarda ve nehrin kıvrımlarında pırıl pırıl parlıyordu. Çiy taneleri kurumaya, damla damla birleşmeye başlamıştı; yer yer küçük bataklığın yakınlarında ve ormanın üzerinde sabahın son pusu duman gibi dağılıyordu. Bulutlar dalgalanıyordu ama henüz rüzgâr çıkmamıştı. Nehrin ardında büküm büküm yeşil çavdarlar fırça gibi duruyor, hava taze yeşillik ve çiçek kokuyordu. Ormanda bir guguk kuşu hafifçe hırlayarak ötmekteydi; Nester'se sırtüstü yatmış yaşayacağı seneleri sayıyordu. Çavdarların, çayırın üzerinde tarla kuşları süzülüyordu. Yilkının arasına karışverişen geç kalmış bir tavşan açıklığa zıpladı, bir çalının dibine oturdu ve kulak kesildi. Vaska yüzünü otlara gömüp sızdı; etrafından dolanan kısraklar aşağıya doğru geniş bir alana yayıldılar. Hırıltıyla soluyan yaşlı atlar çiyin üzerinde aydınlık bir iz bırakıyor, kendilerini kimsenin rahatsız etmeyeceği bir yer arayıp duruyorlardı; otlamayı kesmiş, lezzetli otları kemiriyorlardı sadece. Bütün yilkı farkında olmadan aynı yöne doğru usulca ilerliyordu. Yaşlı Juldiba yine mağrur bir edayla öne çıkıp ilerleyebileceklerini işaret ediyordu. İlk kez kulunlayan kara yağız genç Muşka aralık-

sız kişmiyor, kuyruğunu kaldırıp, yanı başında dizleri titreye titreye, aksayarak yürüyen, rengi eflatuna çalan memedeki yavrusuna hırılıyordu. Tüyleri atlas gibi düz ve parlak, henüz doğurmamış yağız doru Lastočka, ipeksi kara perçemini alnına ve gözlerine düşürmüş oynuyor, yolup yolup attığı otları ciyden ıslanan tüylü toynağıyla eziyordu. Daha büyük taylardan biri, herhalde oyun oynadığını düşünerek kısa kıvrıcık kuyruğunu püskül gibi havaya dikmiş, anasının etrafında yirmi altıncı kezdir dönüyordu; oğlunun huylarına alışkın, hiç telaşsız otlayan ana, yalnız arada bir koca kara gözleriyle yan yan ona bakıyordu. Memedekilerin en küçüklerinden, perçemi kulaklarının ortasından hayretle fırlamış ve kuyruğu hâlâ ana karnında büküldüğü biçimde kıvrık, kara, koca kafalı bir tay, yerinden kıpırdamadan kulaklarını ve boş boş bakan gözlerini atlaya zıplaya koşup geri geri giden taya dikmiş, ya ona imreniyor ya da davranışına anlam veremeyerek ayıplıyordu. Kimi burnuyla dürtte dürtte meme emiyor, kimileri nedendir bilinmez, analarının çağrılarına boş verip, beceriksiz ağır bir tırısla, bir şey arar gibi tam ters yöne gidiyor ve kim bilir ne diye durup kulak tırmalayan bir sesle kişiniyordu; kimisi yan gelmiş yatıyor, kimisi ot yemeyi öğrenirken, kimisi de arka ayağıyla kulağının ardını kaşıyordu. Gebelikleri süren iki kısrağ diğerlerinden ötede geziniyor, bacaklarını yavaşça hareket ettirerek otluyordu hâlâ. Vaziyetlerine saygı duyuluyor olacak ki gençlerden teki bile yanlarına varıp rahatsız etmeye yeltenmiyordu onları. Haylazın biri yaklaşmaya kalkıştıgındaysa, davranışının yakışsızlığını göstermek için bir kulak ya da kuyruk hareketi yetiyordu.

Yelesi-kuyruğu kesik taylar, yaşını doldurmuş kısraklar, artık büyümüşlerin vakarlı edasıyla pek nadir hoplayıp zıplıyor, neşeli topluluklarla nadiren bir araya geliyorlardı. Kuğularnkinini andıran kırpılmış boyunlarını yay gibi eğerek ve süpürgeye benzer güdük kuyruklarını uzunmuş gibi sallayarak ağırbaşlı bir havayla otuyorlardı. Kimileri büyükler gibi uza-

nıp yuvarlanıyor ya da birbirlerini kaşıyordu. En neşeli grup ise iki üç yaşlarındaki hiç gebe kalmamış kısraklarınkiydi. Hep birlikte, neşeli bir genç kız grubu halinde geziniyorlardı. Bulundukları yerden patırtı, feryat, kişneme, çifte sesleri yükseliyordu. Toplanıyor, başlarını birbirlerinin boyunlarına doluyor, koklaşıyor, zıplıyor ve bazen bir horultu koyuverip kuyruklarını boru gibi dikerek, yarı tırıs, yarı hoplayarak, gururlu ve cilveli tavırlarla geçiyorlardı kız arkadaşlarının önünden. Tüm bu gençliğin içinde bir numaralı dilber ve oyunbaz, haylaz boz kısraktı. O ne icat ederse diğerleri de aynını yapıyor, nereye gitse dilberler grubu da peşi sıra gidiyordu. O sabah da muzırlığı üzerindeydi haylazın. Kimi vakit insanlara olduğu gibi bir neşe dalgasına kapılmıştı. Daha suvatta, ihtiyarla dalgasını geçtikten sonra, korkmuş numarası yaparak suyun içinde koşturmuş, bir horultu koparmış ve dörtnala tarlaya vurmuştu kendini, öyle ki Vaska'nın onun ve ardına takılanların peşine düşmesi gerekmişti. Ardından, biraz atıştırdıktan sonra yatıp yuvarlanmaya, yaşlı dişilerin önlerine geçip onları kızdırmaya koyulmuş, memedeki ufaklıklardan birini yoldan çıkarmış ve ısırarak gibi yaparak kovalamıştı. Tayın anası korkuya kapılıp otlamayı kesmişti, beriki de acınası bir sesle bağıırıyordu; oysa haylaz dokunmamıştı bile ona, sadece yaramazlıklarını anlayışla izleyen arkadaşlarına seyirlik çıksın diye biraz korkutuvermişti. Sonra karasabanlı bir köylünün nehrin öte tarafındaki uzak çavdar tarlasında sürdüğü, demir kırı donlu bir atcağızın başını döndürmeyi koymuştu aklına. Mağrur bir edayla dikilmiş, başını hafifçe yana eğip kaldırmış, silkinmiş ve tatlı, yumuşak bir sesle uzun uzun kişnemişti. Bu kişnemedede haylazlık, duygu ve bir parça da keder vardı. Hem arzu, hem aşk vaadi, hem de buna dair bir keder.

İşte bir bildircin kılavuzu da sık sazların arasında bir oraya bir buraya konarak tutkuyla yanına çağırıyordu eşini, guguk kuşuyla bildircin da aşk şarkıları söylüyor, çiçekler rüzgârla birbirlerine ıtırılı tozlarını yolluyordu.

“Hem genç, hem güzel, hem güçlüyüm ben de,” diyordu haylaz kısrakın kişnemesi, “Ama şu vakte kadar bu duygunun tadına varmak nasip olmadı, varamadığım gibi üstelik tek bir sevgili, henüz bir tek sevgili bile görmedi beni.”

Ve manalı kişneme kederli genç bir tınıyla aşağılarda, tarlada yankılandı, ta uzaklardan ulaştı demir kır atın kulağına. At kulaklarını havaya dikip durdu. Köylü ona hasır pabucuyla vurdu, fakat demir kır at uzak kişnemenin beraklığıyla büyülenmişti bir kere ve kişneyerek yanıtladı onu. Köylü sinirlendi, dizginlerini çekip pabucunu öyle bir geçirdi ki, kişnemesini bitiremeden yürümek zorunda kaldı at. Yine de içi ısınmış ve kederlenmişti, uzak çavdar tarlasından uzun bir süre yarım kalan tutkulu kişnemeler ve köylünün kızgın sesleri yükselerek ulaştı yılıkyı.

Bir sesin tınısı tek başına görevini unutturacak denli sersemletebildiyse demir kır atı, haylaz dilberi boylu boyunca görse, kulaklarını dikmiş, burun deliklerini şişirmiş havayı içine soluyuşunu, bir yerlere doğru atılışını, genç ve güzel vücudunu saran titremeyle kendini çağırışını görse kim bilir nice olurdu hali.

Oysaki haylaz kısrak yaşadıklarının üzerinde öyle uzun boylu düşünmezdi. Demir kır donlunun sesi kesilince alaylı bir tonlamayla biraz daha kişnedi ve başını eğip toprağı eşelemeye koyuldu, sonra da alaca iğdişi uyandırıp huylandırmaya yollandı. Alaca iğdiş bu mutlu gençlerin daimi kurbanı ve maskarasıydı. Bu gençlerden insanlardan çektiğinden beterini çekiyordu. Ne bunlara, ne berikilere bir kötülük ettiğı yoktu. Haydi insanlara gerekliydi diyelim, ya genç atlar ne diye eziyet ediyordu ona?

IV. Bölüm

O yaşlıydı, berikiler genç; o zayıf, berikiler besili; o sıkıcı, berikiler neşeli. Demek oluyor ki büsbütün yabancıydı, eldi, başka türlü bir varlıktı, ona acımak bile mümkün değildi.

Atlar sadece kendi kendilerine acır, nadiren de kendilerini kolaylıkla yerlerine koyabildikleri varlıklara. Fakat yaşlılığı, sıskalığı, çirkinliği alacalı iğdişin suçu muydu?.. Olmamalıydı aslında. Ne var ki at zihnietine göre suçluydu işte; yalnızca güçlü, genç ve bahtiyarlar haklıydı her zaman, önünde uzun yıllar olanlar, lüzumsuz gerilimden her bir kası titreyenler, kuyruğu kazık gibi havaya dikilenler. Belki alacalı iğdişin kendisi de anlıyordu bunu ve dingin anlarında, suçunun bir ömrü geride bırakmak olduğunu, şimdi de bu ömrün bedelini ödemesi gerektiğini kabul ediyordu; buna rağmen o da bir attı ve yaşamlarının sonunda bizzat mahkûm olacakları şey için kendisini cezalandıran tüm bu gençlere baktığında sıkça aşağılanmışlık, keder ve infial gibi duygulara kapılıyordu. Atların acımasızlığı aristokratlıklarından da kaynaklanıyordu. Her birinin baba ya da ana tarafından şeceresi meşhur Smetanka'ya* dayanırken, iğdişin hangi soydan olduğu belirsizdi; alaca dışarıdandı, üç yıl önce seksen rublelik banknot karşılığında panayırdan alınmıştı.

Boz kısarak gezintiye çıkmış gibi yaparak alacalı iğdişin burnunun dibine sokulup onu itti. İğdiş bunun ne demek olduğunu elbette biliyordu; gözlerini açmadan kulaklarını kıstı, dişlerini gösterdi. Kısarak arkasını döndü ve bir çiftte savuracakmış gibi yaptı iğdişe. İğdiş gözlerini açtı, yerini değiştirdi. Artık uyumak istemiyordu, otlamaya koyuldu. Gelgelelim haylaz kısarak kız arkadaşlarının eşliğinde yine iğdişin dibinde bitti. Son derece aptal, hep boz kısrağa özenen ve her konuda onu taklit eden iki yaşındaki tüysüz kısarak da iğdişe yanaştı ve özentilerin her zaman yaptığı gibi elebaşının hareketini abartarak tekrarlamaya koyuldu. Boz kısarak ekseriyetle kendi yoluna gider gibi iğdişin burnunun

* Rusya'da XVIII. yy sonlarında elde edilen ve Rus bineği (Russkaya verhovaya) adıyla bilinen koşu atlarının atası Arap atı Smetanka. Kont Orlov-Çesmenski tarafından büyük paralar karşılığında alınmış ve Birinci Saltan adlı Asya kökenli bir atla çiftleştirilmiştir. (ç.n.)

dibinden geçer, ama suratına bakmaz, beriki de kızsı mı kızsı mı bilemez, gerçekten komik duruma düşerdi. Boz kırsak yine böyle yaptı, fakat peşinden gelen ve bilhassa neşelenen tüysüz, resmen göğsünü geçirdi iğdişe. Beriki yine dişlerini gösterdi, keskin bir çılgılık kopardı ve kendisinden pek beklenmeyecek bir çeviklikle peşinden fırladığı tüysüzü budundan ısırırverdi. Tüysüzse tüm sağrısıyla ihtiyarın zayıf çıplak kaburgalarına vurdu, hem de fena vurdu. Hatta ihtiyar bir hırıltı çıkardı, kırsağın üzerine tekrar atılacak gibi oldu ama sonra vazgeçti ve derinden iç geçirip kenara çekildi. Yılıkının tüm gençleri, alaca iğdişin tüysüz kırsak karşısında sergilediği cüreti şahsına yöneltilmiş bir hakaret saymış olacak ki günün kalanında beslenmesine katıyen müsaade etmedikleri gibi bir an olsun huzur da vermediler ona, öyle ki çoban birkaç defa yatıştırmak zorunda kaldı atları ve hallerine bir anlam veremedi. İğdiş öylesine gücenmişti ki, yılıkyı geriye süreceği zaman ihtiyar Nester'e kendiliğinden yanaştı, eyeri vurulur, sırtına binilirken kendisini daha mutlu ve huzurlu hissetti.

İhtiyar iğdiş ihtiyar Nester'i sırtında taşıırken ne düşünüyordu Tanrı bilir. Kendisine musallat olan acımasız gençleri düşünüp gamlanıyor muydu, yoksa ihtiyarlara özgü, hor gören ama ses etmeyen bir gururla başışlıyor muydu gönlünü kıranları bilinmez; eve varana kadar hiçbir şekilde belli etmedi düşüncelerini.

O akşam Nester'in ziyaretine ahbabları geldi; yılıkyı avlu barakalarının önünden geçirirken kapısının önüne bağlanmış at arabasını fark etti ihtiyar. Yılıkyı içeri sokunca iğdişi eyerini çıkarmadan alelacele avluya salıverdi ve Vaska'ya seslenip eyeri çözmesini tembihledikten sonra kapıları kilitleyip ahbablarının yanına gitti. At pazarından satın alınmış, anasını babasını bilmeyen "uyuz süprüntünün" tüysüz kırsığa, Smetanka'nın torununun kızına yönelttiği hakareten ve tüm yılıkının aristokrat duygularının

incinmesinden mi, yoksa binicisiz iğdişin sırtındaki yüksek eyerle tuhaf, fantastik bir görüntü sergilemesinden mi bilinmez, ama harada o gece olağanüstü bir hadise meydana geldi. Genciyle yaşlısıyla tüm atlar dişlerini göstererek iğdişi avlu boyunca kovalıyor, sıska böğrüne geçirilen toynakların sesine ağır bir inilti karışıyordu. İğdiş artık dayanamaz, darbelerden kendini koruyamaz olmuştu. Avlunun ortasında durdu; yüzünde güçsüz yaşlılığın menfur, cılız hırçınlığı, sonra da çaresizlik belirdi; kulaklarını kısıtı ve ansızın tüm atların sessizleşmesine neden olan bir şey yaptı. En yaşlı kısarak Vyazopuriha iğdişe yaklaştı, kokladı onu ve içini çekti. İğdiş de iç geçirdi...

V. Bölüm

Uzun ve zayıf iğdiş ayın aydınlattığı avlunun orta yerinde, kaşı yumru gibi fırlamış yüksek eyeriyle dikiliyordu. Atlar çevresinde derin bir sükûnet içinde kıpırdamadan duruyordu; ondan yeni ve müstesna bir şey öğrenmiş gibiydiler. Sahiden de yeni ve beklenmedik bir şeydi öğrendikleri.

İşte şunu öğrenmişlerdi:

1. Gece

— Evet, ben Birinci Lyubeznıy ve Bâba'nın* oğluyum. Şecereme göre adım Birinci Mujik'tir. Şecereme göre Birinci Mujik, sokaktaki adımla Holstomer'im** ben; bu ad bana insanlar tarafından Rusya'da emsaline rastlanmayan uzun

-
- * “Hatun” anlamına gelen “Bâba” kelimesi ilk hecedeki “a” harfi vurgulanarak okunur. (ç.n.)
 - ** Rusça “holst” (keten bezi) ve “mer” (biçmek) kelimeleriyle türetilen “Holstomer” kelimesini “Keten-biçer” olarak karşılamak mümkün. Holstomer XIX. yüzyılda gerçekten yaşamış bir attır. İsmi doğduğu haranın sahibi Kont Orlov koymuştur. (ç.n.)

ve geniş adımlarla yürüdüğüm için verildi. Şecerem itibariyle dünyada benden daha safkan bir at yoktur. Size asla söylemezdim bunu. Ne gereği vardı? Tanımazdınız ki beni. Hrenovo'da birlikte olduğumuz Vyazopuriha nasıl tanımadıysa, nasıl ancak şimdi çıkarabildiyse öyle. Vyazopuriha'nın şahitliği olmasa şimdi de inanmazdınız bana. Bunu size hiçbir zaman söylemezdim. At merhametine ihtiyacım yoktur. Ama kendiniz istediniz. Evet ya, ben meraklıların arayıp da bulamadığı o Holstomer'im, kontun gayet iyi bildiği ve gözdesi Lebed'i geçtiği için haradan yolladığı Holstomer.

Doğduğumda *alacalı* ne demektir bilmiyordum, sadece bir at olduğumu düşünüyordum. Tüy rengimle ilgili yapılmış ilk yorumun beni ve annemi hayli şaşırttığını hatırlıyorum. Gece doğmuş olmalıyım, sabahleyin annem tarafından tepeden tırnağa yalanmış halde ayaklarımın üzerinde dikiliyordum. Devamlı bir şeyler istediğimi, her şeyin bana fevkalade acayip, aynı zamanda da son derece basit görüldüğünü hatırlıyorum. Bölmelerimiz uzun sıcak bir koridordaydı, parmaklıkları arasından her şeyin görüldüğü kapıları vardı. Annem meme uçlarını uzatıyordu bana, henüz öyle ace-miydim ki burnumu ya ön bacaklarına ya memesinin altına sürüp duruyordum. Sonra annem birden kapıya bakmış ve beni bacaklarının arasına alıp kenara çekilmişti. Nöbetçi seyis parmaklığın ardından bizim bölmeyi gözetliyordu.

— Vay canına, Bâba kulunlamış, —dedi ve sürgüyü açtı; taze samanların üzerine basıp beni kucakladı.— Baksana Taras, —diye seslendi,— nasıl da alacalı, bildiğin saksagan.

Kollarından sıyrılmaya çalıştım ama dizlerimin üzerine yığılıverdim.

— Vay, seni şeytan, —dedi.

Annem endişelendiyse de beni korumaya kalkışmadı ve derinden iç geçirip biraz kenara çekilmekle yetindi. Seyisler geldi, beni incelemeye koyuldular. İçlerinden biri baş seyise haber vermeye gitti. Alacalı lekelerime bakıp bakıp gülüyor,

bana türlü türlü tuhaf isimler takıyorlardı. Yalnız ben değil annem de bilmiyordu bu sözlerin anlamını. O zamana kadar bizde veya akrabalarımız arasında tek bir alacalıya rastlanmamıştı. Bunda bir kötülük olduğunu da düşünmüyorduk. Endamımı ve gücümü ise daha o zaman bile herkes övüyordu.

— Vay, amma da kıvrak, —diyordu seyis,— tutabilene aşk olsun.

Bir süre sonra baş seyis geldi ve o da rengime şaşmaya koyuldu, hatta üzgün görüldüğü bile söylenebilirdi.

— Kime çekmiş bu gudubet, —dedi,— general tutmaz bunu artık harada. Ah Bâba, ah, yaktın beni, —dedi anne-me.— Tüysüz doğuraydın daha iyiydi, resmen alacalı bu!

Annem yanıt vermedi ve böyle durumlarda hep yaptığı gibi yine iç geçirdi.

— Hangi şeytana çekmiş ki, tam bir mujik, —diye devam etti baş seyis,— harada tutamayız, yüzkarası, ama güzel, çok güzel, —dedi o da herkes gibi.

Birkaç gün sonra generalin kendisi de beni görmeye geldi ve nedense yine bir ağızdan, dehşete kapılarak, beni ve annemi tüy rengim için azarlamaya koyuldular. Yalnız beni her gören “Güzel ama, çok güzel,” deyip duruyordu.

Bahara kadar analar bölmesinde ayrı ayrı, herkes kendi annesinin yanında kaldı, ancak nadiren, çatılardaki kar güneşten erimeye başlayınca annelerimizle bizi taze samanla kaplı geniş avluya çıkarmaya başladılar. Orada ilk defa tüm akrabalarımı, yakınlarımı ve uzaklarımı tanıdım. O zamanın tüm meşhur kısıraklarının memedeki yavrularıyla değişik kapılardan avluya çıkışlarını gördüm. İhtiyar Golanka, Smetanka'nın kızı Muşka, Krasnuha, binek atı Dobrohotiha, o zamanların tüm ünlüleri taylarıyla orada toplanıyor, güneşte geziniyor, taze saman üzerinde yuvarlanıyor ve sıradan atlar gibi birbirlerini kokluyorlardı. O dönemin dilberleriyle dolu bu avlunun görüntüsü hâlâ gitmez gözümün önünden. Benim de vaktiyle genç ve çevik olduğumu düşünmek, buna

inanmak garibinize gidiyor, ama öyleydim işte. Şu Vyazopuriha da oradaydı, henüz yaşını doldurmuş, yelesi kesik, tatlı, neşeli, çevik, küçük bir attı; ancak alınmasın, şimdi aranızda nadir soylu atlardan sayılsa da o zaman doğan yavrular içinde en kötülerden biriydi. Kendisi de bunu onaylayacaktır.

İnsanların hiç hoşlanmadığı alacalığım tüm atların son derece hoşuna gitmişti; etrafımı sardılar, hayran hayran izleyip oynadılar benimle. İnsanların alacalığım için söylediklerini unutmaya başladım, kendimi mutlu hissettim. Ne var ki kısa süre sonra hayatımdaki ilk acıyla yüzleşmem gerekti, hem de kaynağı annemdi. Karlar erimeye başladığında, serçeler sundurmanın altında cıvıldaşır, bahar havası iyiden iyiye hissedilirken annemin bana karşı davranışları değişiverdi. Huyu suyu tamamıyla değişti; ya durup dururken avluda koşturup oynamaya başlıyor –ki bu hürmet edilesi yaşına hiç yakışmıyordu– ya düşüncelere dalıyor ve bir kişneme tutturuyor, kâh kardeşi kısrakları ısırp çifteliyor, kâh beni baştan ayağa koklayıp memnuniyetsiz bir şekilde horulduyor, kâh güneşe çıkıp başını kuzeni Kupçiha'nın boynundan aşırıyor ve düşünceli düşünceli onun sırtını okşarken beni memelerinden uzaklaştırıyordu. Bir keresinde baş seyis geldi ve anneme yular takılmasını emretti, sonra da götürdüler onu bölmemizden. Kişnedi annem, ben de kişnedim peşinden ve yetişmek için atıldım, ama o dönüp bana bakmadı bile. Dışarı çıkarılan annemin ardından kapı kapanırken seyis Taras beni sımsıkı kavradı. Fırlayıp seyisi samanların üzerine yıktım, ama kapı kilitliydi ve ancak annemin gitgide uzaklaşan kişnemesini duyabildim. Hem bu kişnemede bir çağrı değil, başka bir anlam vardı artık. Kudretli bir ses uzaktan ses verdi ona, sonradan öğrendiğime göre, yanında iki seyisle annemle buluşmaya gelen Birinci Dobrıy'ın sesiymiş bu. Taras'ın bölmemden nasıl çıktığını hatırlamıyorum, çok üzgündüm. Annemin sevgisini ebediyen yitirdiğimi hissediyordum. Üstelik hepsi de alacalı olduğumdan diye düşünüyordum insanların tüylerimle ilgili

sözlerini hatırlayarak; öyle bir öfkeye kapılmışım ki, başımı ve dizlerimi bölmeyen duvarlarına vurmaya başladım, ter içinde kalıp bitap düşene kadar da durmadım.

Bir süre sonra annem yanıma döndü. Adi tırıs, alışkın olmadığım bir yürüyüşle koridordan bölmemize gelişini duyuyordum. Kapıyı açtılar, öyle gençleşmiş, öyle güzelleşmişti ki tanıyamadım onu. Her yerimi kokladı, bir horultu çıkardı ve kişnemeye koyuldu. İfadesinden beni sevmediğini anlıyordum. Dobrıy'ın güzelliğinden söz ediyordu bana, ona duyduğu aşktan. Bu buluşmalar sürüyor ve annemle ilişkiğim giderek daha soğuk bir hal alıyordu.

Kısa süre sonra bizi otlamaya saldılar. O andan itibaren bana annemin sevgisini kaybetmemi unutturan yeni sevinçlerle tanıştım. Kız arkadaşlarım ve yoldaşlarım vardı, birlikte otlamayı, büyükler gibi kişnemeyi ve kuyruklarımızı kaldırıp annelerimizin etrafında daireler çizerek koşturmaya öğreniyorduk. Mutlu zamanlardı. Ne yapsam bağışlanıyordu, herkes beni seviyor, hayranlıkla seyrediyor, ne yaparsam yapayım hoşgörüsüyle karşılıyordu. Fazla uzun sürmedi bu durum. Kısa süre sonra başıma korkunç bir şey geldi.

İğdiş derin derin iç geçirdi ve atlardan uzaklaştı.

Şafak çoktan sökmüştü. Kapılar gıcırdadı, Nester içeri girdi. Atlar dağıldı. Yılkı çobanı iğdişin eyerini düzeltti ve yılkıyı dışarı sürdü.

VI. Bölüm

2. Gece

Atlar sürülür sürülmez yine iğdişin etrafını sardılar.

— Ağustos ayında annemle bizi ayırdılar, —diye devam etti alaca,— o kadar fazla acı çekmedim. Annemin karnında küçük kardeşimi, meşhur Usan'ı taşıdığını ve onun gözünde

artık eskisi gibi olmadığımı görüyordum. Kıskanmıyordum, ama annemden soğumaya başladığımı hissediyordum. Ayrıca ondan ayrılınca ikişerli üçerli bölmelerde duracağımız ve her gün gençler kafesi olarak açık havaya çıkarılacağımız taylar kısmına alınacağımı biliyordum. Miliy ile aynı bölmedeydim. Miliy binek atıydı, sonraları imparator binmişti ona, resimlerde, heykellerde tasvir edilmişti. O zamanlar henüz sıradan bir taydı, parlak yumuşak tüyleri, bir kuğununkini andıran boynu, tel gibi dümdüz ve incecik bacakları vardı. Her zaman neşeli, iyi kalpli ve nazıktı; her zaman oynamaya, tüy yalamaya, bir atı ya da insanı makaraya almaya hazırды. Birlikte yaşadığımız için ister istemez arkadaş olduk ve bu arkadaşlık tüm gençliğimiz boyunca sürdü. Neşeli ve havaiydi. Daha o zamanlar sevdalanmaya başlamış, kısraklarla flört ediyor, benim masumiyetime gülüyordu. Ve maalesef ben de kibrim yüzünden onu taklit eder oldum; çok geçmeden de âşık oldum. Üstelik bu erken hevesim kaderimdeki en büyük değişimin nedeni oldu. Kendimi kaptırıverdim.

Vyazopuriha benden bir yaş büyüktü, onunla muhabbetimiz bilhassa iyiydi; ne var ki güzün sonlarına doğru benden utanmaya başladığını fark ettim... Fakat bu ilk mutsuz aşk hikâyemin tamamını anlatacak değilim, Vyazopuriha hayatımdaki en önemli değişimle sonuçlanan delice vurgunluğumu hatırlar. Çobanlar telaşla onu kovaladılar, beni de dövdüler. Akşam beni özel bir bölmeye koydular; bütün gece, ertesi gün olacakları sezinler gibi kışnedim.

Sabahleyin bölmemin koridoruna general, baş seyis, seyisler ve çobanlar geldi, korkunç bir bağırıktır koptu. General baş seyise bağırıyor, baş seyis salınmamamı emrettiğini, seyislerin bunu keyfi olarak yaptıklarını söyleyerek kendini savunuyordu. General hepsini kırbaçtan geçireceğini, küçük tayların tutulamayacağını söyledi. Baş seyis gerekeni yapacağına söz verdi. Susup gittiler. Hiçbir şey anlamıyor ama aleyhimde bir şeyler döndüğünü görebiliyordum.

Bundan sonraki gün kişnemeyi sonsuza dek bıraktım, şu an neysem o oldum. Cümle âlem değişti gözümde. Her şeyden gönlüm geçti, içime gömüldüm ve düşünmeye başladım. Önceleri her şeyden tiksindim. Hatta yemeyi içmeyi, yürümeyi bıraktım, oynamak desen hakeza. Bazen aklıma çifte savurmak, koşturmak, kişnemek geliyor ama hemen ardından korkunç bir soru dikiliyordu karşıma: Neden, ne için? Ve son kuvvetim de çekilip gidiyordu.

Bir akşam yilkının otlaktan döndüğü sırada beni gezdirmeye çıkardılar. Dişilerimizin tanıdık hatlarının belli belirsiz seçildiği toz bulutunu daha uzaktan gördüm. Neşeli horultularını, patırtılarını duydum. Seyisin çektiği yuların ipi enseme kesse de durdum ve yaklaşan yalkıya ebediyen yitirilmiş, dönüşü olmayan bir mutluluğun ardından nasıl bakılırsa öyle baktım. Gittikçe yaklaşıyorlardı, bütün o tanıdığım güzel, heybetli, sağlıklı ve sağlam cüsseleri tek tek seçebiliyordum. İçlerinden kimileri bana baktı. Seyisin yuları çekiştirmesi acı vermiyordu. Kendimden geçmiştım ve elimde olmadan, eski bir hatıraıa sadakatle kişnemeye başladım, tırısı kalktı; gelgelelim kişnemem kederli, komik ve abesti. Yalkıda gülüşmeler oldu ama birçoğunun nezaket gereği bana arkalarını döndüğünü fark ettim. Belli ki iğreniyor, acıyor, utanıyorlardı benden, ama en çok da eğlendiriyordu onları halim. İnce, biçimsiz boynum, koca kafam (zayıflamıştım son zamanlarda), uzun hantal bacaklarım ve eski bir alışkanlıkla seyisin etrafında ahmakça tecrübe ettiğim tırıs yürüyüşümdü onları eğlendiren. Kişnememe ses veren olmadı, herkes arkasını döndü. Birdenbire her şeyi anladım, hepsinden ebediyen nasıl uzaklaştığımı anladım; seyisin peşi sıra eve nasıl döndüğümü hatırlamıyorum.

Ciddiyete, derin düşüncelere öteden beri meyilliydim, fakat bu kez içimde katı bir dönüşüm gerçekleşmişti. İnsanlar da tuhaf bir tiksinti uyandıran alacalığım, başıma gelen beklenmedik garip talihsizlik ve haradaki hissetsem de kendime

henüz bir türlü açıklayamadığım özel konumum beni içe kapanmaya zorladı. Alacalıyım diye beni kınayan insanların adaletsizliğine kafa yoruyordum, anneliğin ve genel olarak kadın sevgisinin geçiciliğine, fiziksel koşullara tabiliğine, en önemlisi de sıkı sıkıya bağlı olduğumuz ve insan dediğimiz o garip hayvan cinsinin özelliklerine –haradaki konumumun hissettiğim ama anlayamadığım niteliğini belirleyen özelliklere– kafa yoruyordum. Bu niteliğin ve kaynaklandığı insan özelliklerinin anlamı şu olay sayesinde aydınlandı gözümde:

Kıştı, bayram zamanı. Bütün gün bana ne yem ne su verilmişti. Sonradan öğrendiğime göre seyisin sarhoşluğuymuş sebep. Aynı gün baş seyis yanıma geldi, yemsiz kaldığımı gördü, gıyabında seyise en çirkin kelimelerle sövüp saydı ve uzaklaştı. Ertesi gün seyis, yanında başka bir arkadaşıyla kuru ot vermek üzere bölmemize girdi; pek solgun ve kederli olduğunu fark ettim; bilhassa uzun sırtının duruşunda etkileyici ve merhamet uyandıran bir şey vardı. Kuru otları kızgınca fırlattı parmaklığın ardından; başımı omzundan aşıracak gibi oldum, yumruğunu sertçe burnuma öyle bir geçirdi ki geriye doğru sıçradım. Bir de çizmesiyle karnıma vurdu.

— Şu kabuklu olmasaydı, –dedi,– bir şeycik olmazdı.

— Niye ki? –diye sordu diğer seyis.

— Kontunkileri yoklamıyordur zahir, ama *kendi* tayına gelince günde iki kere uğramadan edemiyor.

— İğdişi ona mı verdiler ki? –diye sordu öteki.

— Satmışlar mı hediye mi etmişler şeytan bilir. Kontunkiler mühim değil, isterse açlıktan ölsünler, ama *onun* tayını sıkıysa besleme. Oracıkta yatırır, basar sopayı. Hristiyanlıktan nasibini almamış. Mallara insandan daha çok acıyor, zerre vicdanı yok demek, bizzat dövdü barbar. General böyle kamçılamanmıştır, sırtımı olduğu gibi yoldu, adamda hiç Hristiyanlık yok demek.

Kamçı ve Hristiyanlık konusunda söylediklerini iyi anladım, fakat *kendi*, *onun* gibi lafların manası benim için o

zamanlar tam bir muammaydı; bu sözlerden, insanların benimle baş seyis arasında bir bağ kurduğunu çıkarıyordum. Nasıl bir bağdan söz edildiğini hiç anlamıyordum o sıra. Ancak bir hayli zaman sonra, beni diğer atlardan ayırdıklarında anladım bunu. Yine o zamanlar beni bir insanın mülkü olarak adlandırmalarına aklım ermiyordu. Benden, canlı bir attan söz ederken “atım” demeleri tıpkı “toprağım”, “havam”, “suyum” kelimeleri kadar garip geliyordu bana.

Ne var ki bu kelimelerin üzerimde büyük etkisi vardı. Durmaksızın bunları düşünüyordum ve ancak insanlarla uzun süre çeşit çeşit ilişki içine girdikten sonra bu garip kelimelere yükledikleri anlamı kavrayabildim. Şuydu kastedilen: İnsan hayatını işler değil sözler yönlendirir. Bir şey yapma ya da yapmama imkânından ziyade farklı meseleler üzerine aralarında belirledikleri kelimelerle konuşmayı severler. Çeşitli şeyler, varlıklar ve nesneler, hatta toprak, insan ve atlar için kullandıkları ve pek mühim saydıkları kelime *benim* kelimesidir. Aynı şey için aralarında kimin *benim* diyeceğini kararlaştırırlar. Ve üzerinde anlaştıkları bu oyunda, en çok şey için *benim* diyebilen en mutluları sayılır. Neden böyledir bilmiyorum, ama böyledir işte. Eskiden, uzun bir süre aleni çıkarla açıklamaya çalışırdım bunu kendime, ama haklı olmadığım ortaya çıktı.

Mesela *atım* diyen insanların çoğu sırtıma binmiyor, başkaları sürüyordu beni. Beni besleyen de onlar değil başkalarıydı. Yine bana iyilik yapan da o *atım* diyenler değil, arabacılar, baytarlar ve genel olarak yabancı insanlardı. Sonradan, gözlemlerim arttıkça *benim* kavramının yalnızca biz atlar konusunda değil, her konuda, kişilerin mülkiyet duygusu ya da hakkı adını verdikleri, aşâğılık ve insan türüne has bir içgüdüden başka bir temele sahip olmadığına kanaat getirdim. İnsan bir yere “evim” der ve içinde hiç oturmaz, yalnızca inşaatıyla, korunmasıyla ilgilenir. Tüccar “dükkanım” derdi. “Çuha dükkanım” mesela, ama dükkanındaki en iyi çuha-

dan dikilmiş bir giysi giymezdi. Hiç görmedikleri, üzerinden hiç geçmedikleri toprakların kendilerinin olduğunu söyleyen insanlar vardı. Başka insanlar için “benim” diyenler vardı, oysa hiç görmüyorlardı bu insanları ve onlarla tüm ilişkileri kötülük etmekten ibaretti. Kadınlara ya da eşlerine “benim” diyenler vardı, oysa bu kadınlar başka erkeklerle yaşıyordu. Ve insanlar hayatta iyi buldukları şeyi yapmaya değil, mümkün olduğunca çok şeye *benim* demeye çabalarlar. İnsanlarla aramızdaki en temel farkın bu olduğundan eminim artık. Bu nedenle diğer üstünlüklerimiz bir yana, sadece bundan yola çıkarak, canlı varlıklar merdiveninde insandan daha yüksek bir yerde durduğumuzu söylemeye cüret edebiliriz: İnsanların, hiç değilse benim temas kurduklarımın eylemlerini sözler yönlendirir, bizimkiniyse iş. İşte baş seyis de benim için *atım* deme hakkını elde etmişti ve bu yüzden kamçılamaştı seyisi. Bu keşif beni derinden sarstı; alacalı tüy rengimin insanları ittiği düşünce ve hükümlerle annemin ihanetinin beni sürüklediği dalgınlık birleşince, şu anda gördüğünüz ciddi ve derin düşüncelere boğulmuş iğdişe dönüştüm.

Üç şanssızlığım vardı: Alacalıydım, iğdiştim ve insanlar tüm canlılar gibi Tanrı’ya ve kendime değil de baş seyise ait olduğumu kafalarına koymuşlardı.

Kafalarına koydukları bu sonuncusunun epey etkisi oldu. Birincisi, beni ayrı bir bölmeye koydular, daha iyi besliyor, daha sık ipe bağlayıp pist boyunca koşturuyor ve nadiren arabaya koşuyorlardı. İlk kez arabaya koşulduğumda üç yaşındaydım. Kendisinin olduğumu zanneden baş seyisle kalabalık bir seyis grubunun bir azgınlık ya da direnç bekleyerek beni ilk kez arabaya koşmalarını hatırlıyorum. Dudağımı yarmışlardı. Beni iplerle dolayıp araba oklarına yanaştırmış, sırtıma haç şeklinde geniş bir kemer geçirmiş ve onu da oklara bağlamışlardı ki sağrımı savurmayayım; oysa ben hevesimi ve çalışma aşkımı göstermek için fırsat kollamaktaydım.

Yaşlı bir at gibi gitmeme şaşıyorlardı. Açılmam epey uzun zaman aldı, böylece tırıs koşuda idmana başlamış oldum. Her geçen gün başarılarıma başarı ekliyordum, öyle ki üç ay sonra generalin kendisi ve daha birçokları gidişimi övmeye başladı. Fakat gariptir, tam da kendi kendime değil de baş seyise ait olduğumu zannettikleri için yürüyüşümü tamamen farklı bir gözle değerlendiriyorlardı.

Kardeşim olan tayları koşturuyor, dirençlerini ölçüyor, çıkıp izliyor, yaldızlı arabalara koşuyor, üzerlerine pahalı çullar örtüyorlardı. Bense seyisin basit arabasını işleri için Çesmenka'ya ve diğer kasabalara götürüyordum. Bütün bunlar alacalı oluşumdan kaynaklanıyordu, en önemlisi de kontun değil, seyisin mülkü olduğumu düşünmeleri idi.

Yarına sağ çıkarsak, size seyisin varsaydığı bu mülkiyet hakkının benim açımdan en önemli sonucunu anlatırım.

Bütün gün boyunca atlar Holstomer'e saygılı davrandı. Fakat Nester'in davranışları yine kabaydı. Köylünün demir kırı taycağızı yıldıya yaklaşırken bir kışneme tutturdu ve boz kısarak yine cilvelere başladı.

VII. Bölüm

3. Gece

Ay belirmişti gökte, daracık hilaliyle avlunun orta yerinde duran Holstomer'in bedenini aydınlatıyordu. Atlar etrafında toplanmıştı.

— Konta, Tanrı'ya değil de baş seyise ait olmamın benim açımdan en şaşılabilecek sonucu, —diye devam etti alacalı,— en önemli meziyetimiz sayılan hızlı koşunun sürgününe sebep olmasıydı. Lebed'i pistte koşturuyorlardı; sırtımda Çesmenka'dan dönen baş seyis yanaşıp pistin kenarında durdurdu beni. Lebed önümüzden geçti. Güzel koşuyordu

ama caka satar gibi bir edası da vardı, benim geliştirdiğim kıvraklığa sahip değildi; bir ayağın yere değışıyle diğer ayağın saniyesinde yerden ayrılması, boş yere en ufak çaba sarf edilmemesi ve her gayretin daha ileriye götürmesi gerekirdi, oysa Lebed'de bu beceriler yoktu. Piste doğru atıldım, baş seyis de beni durdurmadı. "Alaca'mı deneyelim mi hadi?" diye seslendi ve Lebed tekrar bize yaklaşınca salıverdi beni. O hızını almıştı artık, bu yüzden ilk turda geride kaldım ama ikincide yakaladım onu, arabaya yaklaştım, aynı hizaya geldik, geçecek gibi oldum ve geçtim. Bir kez daha denediler, aynı şey oldu. Daha hızlıydım ve bu durum herkesi dehşete düşürmüştü. Beni bir an evvel, hem de kimseye duyurmadan satmaya karar verdiler. "Kontun kulağına gidiverirse mahvoluruz!" Böyle diyorlardı. Ve Korennaya'daki bir at cambazına sattılar beni. At cambazının elinde fazla kalmadım. Ordunun at ihtiyacını karşılamak için gelen bir hafif süvari eri aldı beni. Başıma gelenler öyle adaletsiz, öyle zalımaneydi ki Hrenovo'dan çıkarılıp bana yuva ve sevinç demek olan her şeyden ebediyen koparıldığıma sevindim. Aralarında kalmak çok gücüme gidiyordu. Onları bekleyen aşk, saygı ve özgürlüktü, beniyse iş ve aşağılanma, aşağılanma ve iş, hem de yaşamımın sonuna kadar! Ne için? Alacalı olduğum ve bu nedenle birinin atı olmam gerektiği için.

O akşam Holstomer başka bir şey anlatamadı. Harada tüm atları ayağa kaldıran bir hadise yaşandı. Kupçiha adındaki doğumu gecikmiş hamile kısırak hikâyeyi dinledi dinledi, sonra birdenbire arkasını dönüp usulca ahıra girdi ve öyle yüksek sesle sızlanmaya koyuldu ki tüm atların dikkatini çekti, ardından yere yattı, sonra tekrar kalktı, tekrar yattı. Yaşlı dişiler nesi olduğunu anladı, ama gençler heyecana kapıldı ve iğdişi bırakıp hastanın etrafını sardı. Sabaha karşı bacakları üzerinde salınan yeni bir taycık gelmişti dünyaya. Nester baş seyisi çağırdı ve kısırakla tayı ayrı bir bölmeye götördüler, atlarıysa onsuz sürdüler otlağa.

VIII. Bölüm

4. Gece

Akşam kapılar kapanıp da ortalık sessizleşince alacalı şöyle devam etti hikâyesine:

— Elden ele geçip dururken insanlar ve atlarla ilgili birçok gözlem yapma fırsatını yakaladım. En uzun iki sahibimin yanında kaldım: Hafif süvari subayı bir prens ve ardından Mucizeci Nikola Kilisesi'nin yakınlarında oturan ihtiyar kadın.

Süvari subayının yanında ömrümün en güzel günlerini geçirdim. Her ne kadar mahvıma neden olsa da, bir gün bile hiçbir şeyi ve hiç kimseyi sevmese de ben onu severdim, sırf bu özelliği yüzünden hâlâ seviyorum. Yakışıklı, mutlu, varlıklı olması ve bu yüzden kimseyi sevmemesiydi onda hoşuma giden. Biz atlara özgü bu ulvi duyguyu siz de iyi bilirsiniz. Soğukluğu, acımasızlığı, ona bağımlılığım duyduğum sevgiyi daha da güçlendiriyordu. Öldür, çıkar canımı, diye düşünürdüm iyi günlerimizde, daha da mutlu edersin beni.

Beni baş seyisin sekiz yüz ruble karşılığında sattığı at cam-bazından almıştı. Kimsenin alacalı atı olmadığı için almıştı. En güzel günleriydi ömrümün. Bir sevgilisi vardı. Biliyordum, çünkü her gün onu kadına, kadını ona, bazen de ikisini birlikte bir yerlere götürürdüm. Güzel kadındı sevdiği, kendisi de yakışıklıydı, arabacısı desen öyle. Ve ben bu yüzden hepsini seviyordum. Keyfime diyecek yoktu. Günlerim şu şekilde geçiyordu: Sabahleyin seyis –arabacının kendisi değil de seyis– beni temizlemeye geliyordu. Seyis, köylüler arasından tutulmuş genç bir delikanlıydı. Kapıyı açıp at nefesinden buharlanan ahırını havalandırıyor, gübreleri dışarı atıyor, çulları çıkarıyor ve fırçayı vücudumda ha babam gezdirmeye koyuluyor, tekerleklerin ezdiği yer tahtalarının üzerine beyazımsı kepek sıraları diziyordu kaşağıyla. Şakasına gömleğinin kolunu ısıtır gibi yapıyor, ayağımı hafifçe yere vuruyordum. Son-

ra teker teker soğuk su teknesine götürüyorlardı bizi; ufaklık, eliyle taradığı düzgün alacalı tüylere, geniş toynaklı ok gibi dimdik bacaklara, üzerine yatılacak denli pırıl pırıl sağrıya ve sırta hayran hayran bakıyordu. Uzun parmaklıkların ardından içeri kuru ot yığıyor, meşe yemliğe yulaf döküyorlardı. Sonra baş arabacı Feofan geliyordu.

Sahibimle arabacı birbirlerine benziyorlardı. Her ikisi de hiçbir şeyden korkmaz, kendileri dışında kimseyi sevmezlerdi; herkes de bu özellikleri için severdi onları. Feofan kırmızı gömlek, pamuklu kadifeden pantolon ve poddyovka* giyerdi. Bazen bayramlarda saçlarını pomatla yapıştırmış, sırtında poddyovkası ahıra girip “Yaa, hayvan, unuttun demek bizi!” diye seslenmesini, yabanın sapıyla beni sağrımdan şöyle bir, ama asla acıtmadan, şakacıktan dürtmesini severdim. Hemen anlardım şakayı, kulaklarımı kısıp dişlerimi gıcırdatırdım.

Arabaya koşulan yağız bir aygırımız vardı. Beni geceleri onunla aynı arabaya koştukları olurdu. Bu Polkan şakadan anlamazdı, şeytan gibi de öfkeliydi. Bölmelerimiz yan yanaydı, bazen ciddi ciddi hırlaşıyordum onunla. Feofan ondan korkmuyordu. Bazen doğruca bölmesine girip bağırırdı, canından olacak sanırdım, ama yok, Feofan koşumunu geçirmeyi becerirdi. Bir defasında ikimiz Kuznetski'den aşağı doğru paldır küldür sürdük arabayı. Sahibimiz de arabacı da korkmadı, ikisi de güldüler, millete sesleniyor, bizi zapt etmeye, geri çevirmeye çabalıyorlardı, kimseyi ezmemeyi başardık o gün.

Onların hizmetindeyken en iyi niteliklerimi ve ömrümün yarısını kaybettim. Haddinden fazla su içirdiler bana, bacaklarımı sakatladılar. Bütün bunlara rağmen hayatımın en güzel günleriydi. On iki gibi gelip arabaya koşar, toynaklarımı yağlar, perçemimi ve yeleme ıslatır, sokarlardı okların arasına.

* Yandan iliklenen, belden büzgülü kısa bir erkek pardösüsü. (ç.n.)

Kızağımız hasır örme, kadife kaplamaydı, koşum takımı küçük gümüş tokalı, dizginler ipekten, hatta bir aralar filelendi. Tüm dizginler, kayışlar ayarlanıp sıkıldığında koşum takımının nerede bitip atın nerede başladığını ayırt etmek imkânsızdı. Bizi iplere bağlayıp* ahırda geçirirlerdi koşumumuzu. Kalçası omuzlarından geniş Feofan, koltukaltlarına kadar varan al kuşağıyla çıkar, koşumları şöyle bir süzer, biter, kaftanının uçlarını düzeltir, ayağını üzengiye koyar, muhakkak bir şaka yapar, bana hemen hemen hiç vurmadığı kamçısını âdet yerini bulsun diye koluna asar ve “Haydi!” derdi. Ve ben her adımında ayrı bir çalımla çıkardım kapıdan; bulaşık suyunu dökmeye çıkan aşçı kadın eşikte duraklar, avluya odun getiren köylüler gözlerini dört açıp bize bakardı. Feofan hareket eder, beni biraz sürer, sonra dururdu. Uşaklar çıkar, arabacılar arabalarıyla yanaşır, muhabbet başlardı. Herkes beklerdi, günü gelir üç saat dikilirdik kapı önünde, nadiren bir tur atıp döner, tekrar dururduk.

Nihayet evin kapısından sesler gelir; ak saçlı, göbekli Tihon sırtında frak dışarı fırlar, “Getir kızağı!” diye seslenirdi. O zamanlar geriye değil ileriye gitmem gerektiğini zaten bilmezmişim gibi manasızca “ileri” diye seslenmek âdetten değildi. Feofan dilini şaklatırdı. Kızağı yaklaştırırdı; prens de aceleci-ilgisiz bir edayla, bu kızakta, atta ve sırtını yay gibi germiş, kollarını da herhalde uzun süre katlanmanın pek zor olduğu bir şekilde uzatmış Feofan’da şaşılacak hiçbir şey yokmuş gibi çıkardı; başında sorguçlu asker şapkası olurdu, kaputunun ak kunduz kürkünden yakası kara kaşlı, yakışıklı al yüzünü gizlerdi, ki asla gizlenmemeliydi bu yüz; kılıcını, mahmuzunu ve galoşlarının ökçelerini şingirdatır, halının üzerinden acelesi varmış gibi bana, Feofan’a, yani kendisi dışındaki herkesin bakıp da iç geçirdiği şeylere aldırmadan geçerdi. Feofan dilini şaklatır, ben dizginleri çe-

* Ahırın duvarına bağlı iki ipin atın dizginine ya da yularına bağlanarak hayvanın kıpırdamasının engellemesi yöntemiyle koşumu giydirmek. (ç.n.)

kerdim ve saygıyla, adım adım yaklaşıp dururduk; yan yan bakardım prence, safkan başımı, ince kâkülümü sallardım. Prens keyfi yerindeyse bazen Feofan'la şakalaşır, Feofan ona güzel yüzünü hafifçe çevirerek yanıt verir ve kollarını indirmeden, dizginlerle benim anlayabileceğim, fark etmesi güç bir hareket yapar ve bir-iki-üç, giderek genişleyen adımlarla, her bir kasım titreyerek, çamurlu karı kızıağın önüne fırlatarak giderdim. Yine o zamanın arabacıları şimdikiler gibi can havliyle, manasızca “Ho!” diye bağırılmazdı; Feofan ara ara “Savulun! Savulun!” diye anlaşılmas bir nidayla seslenir, millet açılıp yol verir, durup başlarını çevirerek yakışıklı iğdişe, yakışıklı arabacıya ve yakışıklı beye bakardı.

Tırıs atları geçmeyi severdim. Bazen Feofan'la, çabamıza degecek bir koşumu uzaktan seçivermişsek, fırtına gibi yetişip usulca sokulurduk yakınına; ben kızıağın arkasına arkasına çamur sıçratır, yolcuyla aynı hizaya gelir, tepesine tepesine horuldar, semere, boyunduruğa yetişir, az sonra bir şey görmez olur, ancak ardımda giderek uzaklaşan sesleri işitirdim. Prens, Feofan, ben, hepimiz susar, kendi işimize gidermiş, yol boyunca karşımıza çıkan kötü atların sahipleriniyse hiç fark etmezmiş gibi yapardık. Geçmeyi severdim sevmesine ama iyi bir tırıs atıyla karşılaşmayı da severdim; bir an, bir ses, bir bakış derken birbirimizi geçiverir, yine her birimiz kendi yönüne dörtlale giderdik.

Kapı gıcırdadı, Nester ve Vaska'nın sesleri işitildi.

5. Gece

Hava değişmeye başladı. Sabah çiy de düşmemişti ama gök kapalıydı, yine de sıcaktı hava ve sivrisinekler yapışıyordu. Otağa sürülür sürülmez atlar alacalının çevresini sardı ve o şöyle bitirdi hikâyesini:

— Mutlu günlerimin sonu çabuk geldi. Sadece iki yıl bu şekilde yaşadım. İkinci kışın sonunda beni en çok sevindi-

ren olay yaşandı, ondan sonra da en büyük mutsuzluğumu yaşadım. Maslenitsa* zamanıydı, prensi koşuya götürmüştüm. Koşuya Atlasnıy ve Bıçok katılacaktı. Prens kulübede ne yapıyordu bilmem, bildiğim, dışarı çıkıp Feofan'a piste girmesini emrettiği idi. Piste sokulduğumu, Atlasnıy'ın yanına dikildiğini hatırlıyorum. Atlasnıy yedeğiyle katılıyordu, bense olduğum gibi, şehir kızağıyla. Dönemeçte onu geride bıraktım; kahkahalar, hayranlık nidaları karşıladı beni.

Beni ağır adım yürütürlerken peşimden bir kalabalık geliyordu. Ve beş kişi prene binlerce ruble teklif etti. Ama o beyaz dişlerini göstererek gülmekle yetindi.

— Hayır, —dedi,— bir at değil ki bu, bir dost, dağlarca altın verseniz de satmam. Hoşça kalın, beyler, —ve kızağın kapısını açıp oturdu.— Stojinka'ya**!

Sevgilisinin dairesi oradaydı. Uçarcasına oraya gittik. Bu son mutlu günümüzdü.

Sevgilisinin evine geldik. Kadının kendisine ait olduğunu söylerdi hep. Ama o başkasını seviyordu ve sevdiğiyle gitmişti. Bunu dairesine geldiğinde öğrendi. Saat beşti; koşumumu çözmeden kadının peşine düştü. Evvelce hiç yapmadığı bir şeydi: Kamçılıyor, dörtnala sürüyordu beni. İlk kez aksadım, utandım, toparlanmaya çabaladım, ama birdenbire prensin âdeta bir yabancıнын sesiyle “Yürü!” diye bağırdığını duydum. Ve kamçı şakladı, kesti sırtımı, bacağımı arabanın demirine çarpa çarpa koştum. Yirmi beş versta*** sonra yakaladık kadını. Sahibi bini menzile ulaştırmıştım böylece, fakat bütün gece titredim ve hiçbir şey yiyemedim. Sabahleyin su verdiler bana. İçtim ve ondan sonra da o eski at olamadım. Hastaydım, bana eziyet ediyor, insanların dediği gibi iyileştirirken kötü ediyorlardı. Toynaklarım koptu, şişlikler peydahlandı, bacaklarım bü-

* Slavlarda pagan dönemden beri kutlanan bahar bayramı. Büyük Perhiz'den önceki hafta tereyağı (maslo yağ anlamına gelir) yemek serbest bırakıldığı için bu isim verilmiştir. (ç.n.)

** Moskova'daki Ostojenka Caddesi'nin yanlış telaffuzu. (ç.n.)

*** 1,06 km. (ç.n.)

küldü, göğsüm çöktü, tüm duruşuma bir cansızlık ve zayıflık hâkim oldu. At cambazına sattılar beni. O ise havuçla, o tür şeylerle besledi, aslıma hiç benzemeyen ama attan anlamayana kandırabilecek bir şeye çevirdi beni. Ne gücüm kalmıştı, ne hızım. Dahası at cambazı, bir müşteri gelir gelmez bölmeme giriyor, kudurtana dek kamçılıyıp korkutmak suretiyle eziyet ediyordu bana. Sonra kamçı izlerini silip meydana çıkarıyordu. At cambazından ihtiyar bir kadın tarafından satın alındım. Sürekli Mucizeci Nikola Kilisesi'ne gider, arabacısını kırbaçlardı. Bölmeme girip ağlardı arabacı. O zaman gözyaşlarının tuzlu, hoş bir tadı olduğunu öğrendim. Sonra ihtiyar kadın öldü. Kâhyası beni köye götürdü ve kumaşçıya sattı, fazla buğday yemekten daha beter hastalandım. Bir köylüye satıldım. Onun hizmetinde toprağı sürüyor, neredeyse hiçbir şey yemiyordum, bir de saban demiriyle bacağımı yardılar. Yine hastaydım. Çingenenin biri beni takas usulüyle aldı. Korkunç eziyetler etti bana ve sonunda buranın kâhyasına sattı. Ve işte buradayım.

Herkes susuyordu. Yağmur atıştırmaya başlamıştı.

IX. Bölüm

Ertesi akşam eve dönen yolkı, çiftlik sahibi ve bir misafiriyle karşılaştı. Eve yanaşan Juldiba iki erkeğı süzdü: Hasır şapkalı olanı genç sahipleriydi, diğeriye uzun boylu, şişman, sölpük bir askerdi. İhtiyar at insanlara yan yan baktı ve kuyruğunu kısıp geçti önlerinden; diğeri -gençler- telaşlandı, durakladı, özellikle de sahipleri ve konuğı birbirlerine bir şeyler göstererek, aralarında konuşarak atların arasına mahsus dalınca.

— Şunu Voyeykov'dan almıştım: Gri, bakla kırı olanı, -dedi atların sahibi.

— Ya şu beyaz bacaklı, genç kara yağız kimden? Güzelmiş, -dedi misafir.

Önlerine geçip, durdura durdura birçok ata baktılar. Boz kısırakla da ilgilendiler.

— Bu cins Hrenovo'nun binek atlarından kaldı bana, — dedi sahip.

Ayaküzeri tüm atları incelemeleri olanaksızdı. Sahip Nester'e seslendi; ihtiyar aceleyle, alacalının yanlarına topuklarıyla vura vura tırıs giderek öne çıktı. Alacalı tek bacağına yükleniyor, aksıyordu, ama öyle de koşuyordu ki, dünyanın diğer ucuna dek bu şekilde koşmasını buyursalar gücü yettiğince koşacağı ve katiyen sızlanmayacağı belliydi. Dört nala gitmeye bile razıydı, hatta sağ ayağını atarak bu yönde teşebbüslerde bulunuyordu.

— Tüm Rusya'da işte bu kısıraktan daha iyisi bulunamaz dersem abartmış olmam, — dedi ev sahibi bir kısırağı işaret ederek. Misafir de övdü. Ev sahibi heyecan içinde dolanıyor, koşturuyor, gösterdiği her atın geçmişini, cinsini sayıp döküyordu misafire. Misafirse ev sahibini dinlemekten usanmıştı belli ki, yine de ilgilenir görünmek adına birtakım sorular uyduruyordu.

— Evet, evet, — deyip duruyordu dalgın dalgın.

— Şuna bir bak, — diyordu ev sahibi yanıt vermeden, — bacaklara bak... Pahalıya mal oldu, ama üçüncü nesil tayını da verdi.

— İyi koşuyor mu? — diye sordu misafir.

Böylece neredeyse tüm atlara baktılar ve konuğa gösterecek başka da bir şey kalmadı. Sustular.

— Ee, gidelim mi?

— Gidelim. — Ve kapıya yöneldiler. Misafir gösterinin bitmesine, yiyip içip tütün tellendirebilecekleri eve gitmelerine-sevinmiş ve keyiflenmiş gibiydi. Alacalının sırtında oturmuş emir bekleyen Nester'in önünden geçerlerken, misafir koca şişman elini iğdişin sağırsına vurdu.

— Şu boyalıya bak sen! — dedi. — Benim de böyle alacalı bir atım vardı, hatırlar mısın, anlatırdım sana.

Sahip kendi atlarından söz edilmediğini duyduğu için dinlemeyi kesmişti, dönüp dönüp yılıkyı bakıyordu hâlâ.

Birdenbire kulağının dibinde ihtiyar atlara has, budalaca, cılız bir kışneme duydu. Alacalıydı bu... ama bitirmemiş, utanmış gibi birden kesmişti kışnemesini. Misafir ve ev sahibi bu kışnemeye aldırmadan eve girdiler. Holstomer, sölpük ihtiyarı tanımıştı; sevgili sahibi, bir zamanların yakışıklı parlak zengini Serpuhovskoy'du bu.

X. Bölüm

Yağmur serpiştiriyordu hâlâ. Harada sıkıntılı bir hava hâkimdi, bey evindeyse tam tersi. Şahane misafir odasına şahane bir akşam çayı masası kurulmuştu. Ev sahibi, sahibesi ve konukları çaylarını yudumluyordu.

Şişkin karnından, gergin, dik duruşundan, tombulluğundan ve bilhassa gözlerinden, içe doğru, yumuşak ve kurumlu bir edayla bakan iri gözlerinden hamile olduğu açıkça belli olan evin hanımı semaverin başında oturmaktaydı.

Ev sahibi elinde, söylediğine bakılırsa başka kimsede olmayan on yıllık özel puoların bulunduğu bir kutu tutuyordu; niyeti misafirine caka satmaktı bunlarla. Yirmi beş yaşlarında, dinç, bakımlı, saçları güzelce taranmış yakışıklı bir adamdı. Evin içinde Londra'da dikilmiş, kalın kumaştan, yepyeni, bol bir takım elbiseyle geziyordu. Saat zincirinin ucunda iri, pahalı, pendentif süsler asılıydı. Gömleğinin yaka düğmeleri büyük, yine ağır, altından ve firuzeliydi. III. Napolyon'un gibi bir sakalı vardı, uçları fare kuyruğunu andıran briyantınli bıyıkları ancak Paris'te becerilebileceği şekilde sivriltilmişti. Ev sahibesinin üzerinde, rengârenk büyük demetlerin süslediği ipekli, muslin bir elbise vardı; pek doğal olmasalar da şahane, gür ve kumral saçlarının arasına altından, büyük, özel birtakım firketeler takmıştı. Eli kolu bilezik ve

yüzüklerle doluydu, hepsi de pahalısından. Semaver gümüşten, fincan takımı incecikti. Frakı, beyaz yeleği ve kravatıyla uşak heykel gibi muhteşem görünüyordu; kapının yanında durmuş emir beklemekteydi. Mobilya eğimli bükümlü ve göz alıcıydı; koyu renk duvar kâğıtları koca çiçeklerle bezenmişti. Masanın yanında, İngilizce bilmeyen eşlerin güçlkle telaffuz ettikleri fevkalade zor bir İngilizce ada sahip, fevkalade ince bir İngiliz tazısı gümüş tasmaşını şingırdatıyordu. Köşede, çiçeklerin arasında *incruste** bir piyano vardı. Tüm eşyaya bir yenilik, görkem ve az bulunurluk kokusu sinmişti. Her şey çok güzeldi, ama aşırılığın, zenginliğin ve zihni fukaralığın o kendine has damgası her yerde seçilmekteydi.

Ev sahibi tırıs at yarışları müdavimi, kanlı canlı, sağlam bir adamdı; hani şu hiçbir devirde eksik olmayan, samur kürk giyen, aktrislerle pahalı buketler fırlatan, en pahalı, en yeni marka şarabı, en pahalı otelde içen, kendi adına ödüller dağıtan ve en pahalı kadını metres tutan cinsten.

Misafir Nikita Serpuhovskoy kırkını geçmiş, uzun boylu, şişman ve kel bir adamdı, uzun bıyıkları ve favorileri vardı. Vaktiyle çok yakışıklı olmalıydı. Fakat şimdilerde çökmüştü, üstelik anlaşılan hem bedenen, hem ahlaken hem de madden.

Öyle çok borcu vardı ki kodese tıklmamak için memurluk etmeye mecbur kalmıştı. Şimdi de hara başkanı sıfatıyla bir taşra şehrine gidiyordu. Bu işi de ona hatırı sayılır birtakım yakınları ayarlamıştı. Üzerinde bir asker ceketiyle lacivert pantolon vardı. Öyle bir ceketle pantolon ki, bir zenginden başkası çekemezdi sırtına, çamaşırları da aynen öyleydi, saati de İngiliz malıydı. Çizmelerinin tabanları çok tuhaf, parmak kalınlığındaydı.

Nikita Serpuhovskoy ömrü boyunca iki milyonluk servet yemiş, üstelik yüz yirmi bin de borç yapmış bir adamdı. Böyle servetlerden neredeyse on yıl daha lüks yaşama kredisi ve olanağı sağlayacak bolluk kalır daima. Ama işte bu on

* Kakmalı. (Fr.) (ç.n.)

yıl da geçip gidiyor ve bolluğun dibi göründükçe Nikita'nın tadı kaçıyor. Yavaş yavaş içkiye düşmeye, yani şaraptan sarhoş olmaya başlamıştı ki eskiden hiç böyle bir gelmezdi başına. Aslında içmeye başladığı ya da içmeyi kestiği ise zaten hiçbir zaman için söylenemezdi. Düşüşü en çok da bakışlarındaki tedirginlikten (gözleri fır dönüyordu), tonlaması ve hareketlerindeki tereddütten belli oluyordu. Bu tedirginlik, herhalde Nikita'nın tavırlarına yakın zaman önce sindiğinden onu epey etkiliyordu, zira ömrü boyunca hiç kimseden ve hiçbir şeyden korkması gerekmediği, tabiatına bu kadar yabancı olan korkuya pek yakınlarda ve büyük acılar çekeerek eriştiği belliydi. Ev sahibi ve eşi bunu seziyor, bakışıyor, belli ki birbirlerini anlayarak, bu mevzuun ayrıntılı müzakeresini yatağa erteleyerek zavallı Nikita'ya katlanıyor, hatta onu ağırlamaya çalışıyorlardı. Genç ev sahibinin mutlu hali Nikita'yı tahkir ediyor, geri gelmez geçmişini hatırlatarak onda marazi bir kıskançlığa yol açıyordu.

— Puro içmemin bir sakıncası yoktur ya, Mari? –dedi Serpuhovskoy o özel, güç sezilir, ancak tecrübeyle edinilen tonlamayla ki, sosyeteyi bilen insanların eşlerin aksine metreslerle konuşurken kullandıkları kibar, dostane, ama pek saygılı denemeyecek bir tonlamadır bu. Onu aşağılamak istemiyordu, tam aksine, her ne kadar kendisine asla itiraf etmese de bu kadına ve sahibine o anda hoş görünmek istiyordu. Gelgelelim bu tür kadınlarla bu şekilde konuşmaya alışmıştı. Ona bir hanımefendi gibi davranacak olsa şaşıracağını ve hatta tavrını hakaret addedeceğini biliyordu. Üstelik denginin gerçek karısı için hürmetkâr bir hitabı saklamalıydı yedeğinde. Bu tür hanımlarlaysa her zaman saygılı konuşurdu, fakat dergilerde işlenen (o paçavraları okuduğu filan yoktu) her insanın kişiliğine saygı, evliliğin kıymetsizliği vs. gibi fikirlere katıldığından değil, tüm efendi adamlar böyle davrandığı için; düşmüş de olsa efendi bir adamdı.

Bir puro çıkardı Serpuhovskoy. Fakat ev sahibi beceriksizce avuçladığı purolarından ikram etti konuğuna.

— Hayır, bir iç, göreceksin ne kadar iyi olduklarını. Alsana.

Nikita puroları eliyle geri çevirdi, hakarete uğramışlık hissi ve belli belirsiz bir utanç ifadesi parladı bakışlarında.

— Teşekkürler, —dedi ve kendi tabakasını çıkardı.— Sen benimkinden yak.

Evin hanımı hassas bir kadındı. Konuğun duygularını sezerek aceleyle söze karıştı:

— Puroya bayılırım. Etrafımdaki herkes içmeseydi ben de içerdim aslında.

Ve güzel, saf tebessümüyle gülümsedi. Nikita tedirgin bir tebessümle karşılık verdi ona. İki dişi noksandı.

— Yo, al sen bunu, —diye üsteledi patavatsız ev sahibi.— Onlar, diğerleri hafiftir. Fritz, bringen Sie noch eine Kasten, dort zwei.* —diye seslendi.

Alman uşak bir kutu daha getirdi.

— Nasıl seversin sen puroyu? Sert mi? Bunlar çok iyi. Hepsini al, —diye sürdürdü misafirin eline puro tutuşturmayı. Az bulunur şeyleriyle gösteriş yapabileceği birini bulduğuna sevinmiş olacak, hiçbir şeyi gözü görmüyordu. Serpuhovskoy bir puro yaktı ve ivedilikle başladıkları söze döndü.

— Atlasnıy kaç mal oldu sana demiştin? —diye sordu.

— Pahalıya mal oldu, beş binden aşağı değil, ama neyse ki fazlasıyla aldım karşılığını. Ne yavrular verdi bir bilsen!

— İyi koşuyorlar ha? —diye sordu Serpuhovskoy.

— İyi koşuyorlar. Oğlu bu yıl üç ödül kazandı: Tula'da, Moskova'da ve Petersburg'da Voyeykov'un Voronoy'uyla yarıştı. Düzenbaz binici dört kez duraklamasaydı tümünü geride bırakırdı.

— Ham biraz. Hollanda kanı fazla karışmış, söyleyeyim sana, —dedi Serpuhovskoy.

* Bir kutu daha getirin, iki tane daha var orada. (Alm.) (ç.n.)

— E dişiler ne güne duruyor? Yarın gösteririm. Dobrına için üç bin saydım. Laskovaya için iki bin.

Ve ev sahibi malını mülkünü sayıp dökmeye koyuldu. Ev sahibesi Serpuhovskoy'un buna güçlkle katlandığını ve dinler gibi yaptığını görebiliyordu.

— Biraz daha çay alır mısınız? —diye sordu.

— Almayayım, —dedi ev sahibi ve anlatmayı sürdürdü. Kadın ayağa kalktı, ev sahibi onu durdurdu, sarılıp öptü.

Serpuhovskoy onlara bakıp, hatırları için zoraki gülümseyecek gibi oldu, fakat ev sahibi ayağa kalkıp da sarıldığı kadınla perdenin arkasına geçince Nikita'nın yüzü aniden değişti; derinden iç geçirdi, sölpümüştür suratında bir çaresizlik beliriverdi. Hatta hınç okunuyordu çehresinden.

XI. Bölüm

Ev sahibi geri döndü ve gülümseyerek Nikita'nın karşısına oturdu. Sustular.

— Evet, Voyeykov'dan aldım diyordun, —dedi Serpuhovskoy ilgisizmiş gibi.

— Evet, Atlasnı'yı diyordum. Dubovitski'nin kısıraklarından almak isterdim hep. Ama elinde kalanlar beş para etmez.

— Battı o, —dedi Serpuhovskoy ve ansızın susup etrafını süzdü. Bu batan adama yirmi bin borcu olduğunu hatırlatmıştı. Birisi için "battı" denecekse de herhalde kendisi için denmesi uygun düşerdi. Sustu.

İkisi de uzun süre konuşmadı. Ev sahibi konuğunun karşısında böbürlenebileceği bir şeyler hatırlamaya çalışıyordu. Serpuhovskoy'sa kendisini batmış saymadığını göstermenin bir yolunu düşünmekteydi. Ne var ki kendilerini puroyla heveslendirme çabalarına rağmen her ikisinin düşünceleri de tıkanıp kalıyordu. "Ee, ne zaman içeceğiz?" diye düşünüyordu Serpuhovskoy. "Muhakkak içmek lazım, yoksa sıkıntıdan ölürsün bu adamın yanında," diye düşünüyordu ev sahibi.

— Ne kadar kalacaksın buralarda? –diye sordu Serpuhovskoy.

— Bir ay daha işte. Ne dersin, yemek yiyelim mi? Fritz, her şey hazır mı?

Yemek odasına geçtiler. Bir lambanın altında, mumlar ve olağanüstü şeylerle kaplı bir masa duruyordu – basınçlı gazlı içecek şişeleri, oyuncak bebekli tıpalara, sürahi içinde olağanüstü şaraplar, olağanüstü mezeler, votka. Yediler içtiler, tekrar yediler tekrar içtiler ve sonunda muhabbet kuruldu. Serpuhovskoy kıpkırmızı olmuş, çekinmeden konuşmaya başlamıştı.

Kadınlardan söz ediyorlardı. Kimde ne tür kadın olduğundan: Çingene, dansçı, Fransız.

— Ee, Mathieu'yi bıraktın mı? –diye sordu ev sahibi. Serpuhovskoy'u iflasa sürükleyen metresiydi sözünü ettiği.

— Ben onu değil, o beni bıraktı. Ah be kardeşim, hayatım boyunca çarçur ettiklerimi düşünüyorum da! Şimdi elim bin ruble geçse, herkesten uzağa gidebilecek olsam seviyorum açıkçası. Moskova'da kalamıyorum. Of, neyse işte.

Serpuhovskoy'un anlattıkları ev sahibini sıkıyordu. Kendinden söz etmek, böbürlenmekti istediği. Ama Serpuhovskoy da kendinden, parlak geçmişinden bahsetmek istiyordu. Ev sahibi konuğuna şarap koydu ve kendinden, harasını ondan evvel kimselerin akıl edemediği bir şekilde işletişinden söz etmek için lafını bitirmesini beklemeye koyuldu. Ayrıca Marie'sinin kendisini sadece parası için değil, yürekten sevdiğinden.

— Benim haradan söz edecektim sana... –diye girecek gibi oldu bir ara söze, ama Serpuhovskoy lafını kesti.

— Doğrusunu istersen, –diye başladı, – yaşamasını sevdiğim ve bunu da iyi becerdiğim zamanlar oldu. Atlardan söz ediyorsun ya mesela, en hızlı atın hangisidir söyle bakalım?

Ev sahibi harasından bahsetme fırsatı doğduğuna sevindi, ama tam başlayacaktı ki Serpuhovskoy yine araya girdi.

— Evet, evet, —dedi.— Siz haracılar bu işlerle sırf şanınız yürüsün diye uğraşırsınız, keyif için, yaşamak için değil. Ben öyle değildim. Bugün söylemiştim ya sana bir binek atım vardı diye, alacalı, senin yıllık çobanının altındakinin tıpkı-sıydı benekleri. Ah ne attı o! Sen bilmezsin, kırk iki yılıydı, Moskova'ya yeni gelmiştim; at cambazına gittim, bu alacalı iğdişi görüverdim. Gücü kuvveti yerinde. Hoşuma gitti. Fiyatını sordum. Bin ruble dediler. Hoşuma gitti, aldım ve gezmeye başladım. Öyle bir atım daha olmadı benim, senin de yok, olamaz da hiçbir zaman. Koşuşuyla, gücüyle, güzel-liğiyle daha iyi bir at görmedim ben. Sen çocuktun o zaman-lar, bilmezsin, ama duymuşsundur sanırım. Bütün Moskova bilirdi onu.

— Evet, duymuştum, —dedi ev sahibi isteksizce,— ama ben sana benimkilerle ilgili bir şey...

— Duydun demek. Cinsini falan sormadan, sertifikasız almıştım onu o zaman; sonradan öğrendim. Voyeykov'la öğrendik işin aslını. Birinci Lyubeznıy'ın oğluymuş meğer Holstomer. Keten biçer gibi giderdi. Benekleri yüzünden Hrenovo harasının baş seyisine vermişler bunu, o da kısırlaş-tırıp at cambazına satmış. Artık o eski atlar yok dostum! Ah, ne günlerdi onlar. Ah gençliğim, ah! —diye bir çingene şarkı-sının sözlerini mırıldandı; sarhoş oluyordu.— Güzel günlerdi ya. Yirmi beş yaşımıdaydım, seksen bin gümüş gelirim vardı o zamanlar saçımın tek teli ağarmamış daha, dişlerim inci gibi. Tuttuğumu koparıyorum ve işte hepsinin sonu geldi.

— Eh, o zaman şimdinin hızlı atları yoktu, —dedi ev sa-hibi kısa sessizlikten faydalanarak.— Şunu söylemeliyim ki ilk atlarım...

— Geç senin atları! O zamankiler daha çevikti.

— Nasıl daha çevikti?

— Daha çevikti işte. Bugün gibi hatırlarım, bir keresinde Moskova'da yarışa gitmiştim onunla. Benim atlar katılmı-yordu. Tırıs giden atları sevmezdim, benimkiler safkandı,

General, Chaulet, Magomet. Alacalıyla geziyordum. Arabacım iyi çocuktuk, severdim onu. O da ayyaş oldu. Neyse işte, geldim. “Serpuhovskoy ne zaman tırıs giden at edineceksin?” dediler. “Canı çıksın hödüklerinizin, benim arabacının alacalı hepimizinkini ezer geçer,” dedim. “Hadi canım geçemez,” dediler. “Bin rublesine bahse girelim,” dedim. Girdik de. Koşu başladı. Beş saniyeyle geçti rakiplerini alacalı, bin rublelik bahsi kazandı. O da bir şey mi? Ben safkan atlarla, troykayla yüz versta yolu üç saatte gittim. Bütün Moskova bilir.

Ve Serpuhovskoy öyle derli toplu ve aralıksız bir şekilde palavra atmaya koyuldu ki ev sahibi araya tek kelime sokuşturamadı, konuğunun karşısında yılgın bir vaziyette oturarak, sırf oyalanmak için kadehlere şarap ekledi durdu.

Hava ağarmaya başlamıştı. Hâlâ oturuyorlardı. Ev sahibi sıkıntıdan patlamak üzereydi. Ayağa kalktı.

— Uyuyalım öyleyse, —dedi Serpuhovskoy da sallanarak ayağa kalkarken ve oflayıp puflayarak kendisine ayrılan odaya geçti.

Ev sahibi eşiyle yatıyordu.

— Yok yahu, tahammül etmek imkânsız. Sarhoş oldu, aralıksız palavra atıyor.

— Ve bana kur yapıyor.

— Korkarım para isteyecek.

Serpuhovskoy oflaya puflaya, soyunmadan yatmaktaydı.

“Fazla attım galiba,” diye düşündü. “Neyse canım. Şarabı güzeldi, ama kendisi domuzun teki. Zevksiz. Ben de az domuz değilim yalnız,” dedi kendi kendine ve kahkahayı bastı. “Eskiden ben insanlara bakardım, şimdi de onlar bana bakacak. Evet, Winkler Hanım bakar bana, para alırım ondan. Müstahaktır, müstahak böylelerine! Ama soyunmak lazım, şu çizmeleri de çıkaramazsın ki.”

— Hey! Hey! —diye seslendi, ama emrine verilen adam çoktan yatmıştı.

Doğruldu, asker ceketini, yeleğini çıkardı, pantolonunu bir şekilde sıyırdı ama çizmeleri uzun süre çıkaramadı, yumuşak göbeği engel oldu. Güç bela önce birini, sonra diğerini çıkarmayı başardı, debelendi, debelendi, soluğu kesildi, yoruldu. Böyle tek ayağı koncun içinde devrildi, odayı tütün, şarap ve pis yaşlılık kokusuyla doldurarak horlamaya koyuldu.

XII. Bölüm

Holstomer o gece bir şeyler daha hatırlamıştır belki, ama Vaska onu alıp götürdü. Sirtına çulu serip sürdü, meyhanenin önünde bir köylünün atıyla yan yana dikip sabaha kadar bekletti. İki at birbirini yaladı durdu. Sabahleyin yıldıya döndüğünde kaşınıyordu Holstomer.

“Pek acı kaşınıyor niyeysel,” diye düşündü.

Aradan beş gün geçti. Baytarı çağırdılar.

— Uyuz olmuş, —dedi baytar sevinerek.— İzniniz olursa çingenelere satalım.

— Niye? Derhâl kesin gitsin, bugün burada kalmasın.

Sakin, aydınlık bir sabahı. Yıldı otlağın yolunu tuttu. Holstomer kaldı. Zayıf, karanlık, pis, tuhaf bir adam geldi; bir şeylerin sıçrayıp kirlettiği siyah bir kaftan giymişti. Kasaptı bu. Holstomer’e hiç bakmadan yularından tutup yürüttü. Holstomer sakince, ardına bakmadan, her zamanki gibi ayaklarını sürüyerek, arka ayakları samanlara takılarak yürüdü. Kapıdan çıktığında kuyuya yönelecek gibi oldu ama kasap çekti onu, “Lüzumu yok,” dedi.

Kasap ve ardı sıra yürüyen Vaska kerpiç ahırın ardındaki küçük çukurluğa geldiler ve bu son derece sıradan yerde özel bir şey varmış gibi durdular; sonra kasap yuları Vaska’ya verip kaftanını çıkardı, kollarını sıvadı, çizmesinin koncundan bir bıçakla bileği çıkardı, bıçağı bilemeye koyuldu. İğdiş yulara uzandı, sıkıntıdan çiğnemek istiyordu ama erişemedi,

iç geçirdi ve gözlerini yumdu. Dudağı sarkmıştı, kırık dökük sarı dişleri görünüyordu, bıçak bilenirken çıkan seslere daldı, içi geçti. Sadece çarpık duran şişmiş hasta bacağı titriyordu. Birdenbire çenesini tuttuklarını ve başını kaldırdıklarını hissetti. Gözlerini açtı. İki köpek vardı karşısında. Birisi kasabın durduğu yeri kokluyor, diğeri iğdişe bakarak ondan bir şey bekler gibi oturuyordu. İğdiş onları şöyle bir süzdü ve kendisini tutan kola çenesini sürtmeye koyuldu.

“İyileştirmek istiyorlar herhalde,” diye düşündü. “Öyle olsun bakalım!”

Sahiden de boğazına bir şey yaptıklarını hissetti. Canı yandı, titredi, ayağını yere vurdu, ama dayandı ve olacakları bekledi. Sıvı bir şeyin boynuna ve göğsüne oluk oluk akmasıydı olup olacağı. Böğrünün derinlerinden iç geçirdi. Ve epeyce rahatladı. Tüm yaşamının üzerinden bir yük kalktı. Gözlerini yumdu, başı düşüyordu... kimse tutmuyordu ki. Sonra boynu da eğilmeye başladı, ardından bacakları titredi, tüm vücudu yalpaladı. Korkmaktan ziyade şaşırılmıştı. Her şey yepyeni geldi ona. Şaşırdı ve ileriye, yukarıya doğru atıldı. Ancak yerden kesilen bacakları birbirine dolandı; yana doğru devrilir gibi oldu ve adım atmak isterken öne, sol yanına yıkıldı. Kasap titremelerin kesilmesini bekledi, yaklaşan köpekleri kovaladı, sonra bacağından tuttuğu iğdişi sırtüstü yatırıp Vaska'ya bacağı tutmasını tembihleyerek bağrını deşmeye koyuldu.

— Buncağız da attı işte, —dedi Vaska.

— Biraz daha besili olsaymış derisi güzel olurmuş, —dedi kasap.

Akşamleyin yilkı tepeyi aştığı sırada, sol kenardan giden atlar, köpeklerin etrafında telaşla itiştiği, karga ve çaylakların üzerinde uçtuğu kırmızı bir şey gördüler aşağıda. Köpeklerin biri ayağını leşe geçirmiş, başını sallayarak, yapıştığı parçayı koparmaya çalışıyordu. Boz kısarak durup başını ve boynunu uzattı, havayı uzun uzun çekti içine. Güçlkle uzaklaştırdılar onu oradan.

Şafakta köhne ormanın koyağında, otların бүrүdүğü çayırılıkta koca kafalı kurt yavruları sevinçle uluyordu. Beş tanelerdi: Dördü neredeyse aynı boyda, bir tanesiyse küçücüktü, ama başı gövdesinden büyüktü. Tüy döken zayıf anne, meme uçları sarkmış şişman karnını toprağa sürüyerek çalıların arasından çıktı ve yavrularının karşısına oturdu. Kurt yavruları yarım daire şeklinde dizildiler karşısına. Ana kurt en küçüğe yanaştı ve dizlerini büküp başını eğerek bir süre çırpındı, sonra sivri dişlerin çevrelediği yutağını açıp ıkındı ve büyük bir at eti parçası çıkardı. Kurt yavruları analarına iyice sokuldular ama o tehditkâr bir tavırla üzerlerine yürüyüp tüm eti küçüğe bıraktı. Küçük, öfkelenmiş gibi hırlayarak eti altına çekti ve yemeye koyuldu. Anne kurt aynı şekilde diğerine, üçüncüye, tüm yavrularına birer parça et çıkardıktan sonra karşılına uzanıp dinlenmeye çekildi.

Bir hafta sonra kerpiç ahırın önünde sadece büyük bir kafatası ve iki sağrı kemiği duruyordu, gerisi hep kapışılmıştı. Yaz geldiğinde bir köylü bu kemiklerle kafatasını da toplayıp götürdü ve bir iş için kullandı.

Älemi arşınlamış, bol bol yiyip içmiş Serpuhovskoy'un ölü bedenini çok daha sonra verdiler toprağa. Derisi, eti ve kemikleri hiçbir işe yaramadı. Tam yirmi yıldır herkes için ağır bir yüke dönüşmesi gibi, cansız bedeninin toprağa verilmesi de insanlar için lüzumsuz bir zahmete dönüştü. Çoktandır kimsenin ihtiyacı kalmamıştı ona, herkese çoktandır yükü; yine de ölüleri gömen ölüler, bu bir çırpıda çürümüş şişman bedene iyi bir üniforma bulma, sağlam çizmeler giydirme, onu dört köşesinden yeni püsküller sarkan iyi bir tabuta koyma, sonra da bu yeni tabutu bir başka kurşun tabuta yerleştirip Moskova'ya taşıma ve orada kadim insan kemiklerini eşeleyip, bu çürümüş, kurtlar kaynaşan bedeni yeni üniforma ve temizlenmiş çizmeler içinde tam da oraya gömme ve her şeyin üstünü toprakla örtme ihtiyacı duyular.

Çömlek Alyoşa

Alyoška* kardeşlerin en küçüğüydü. Ona Çömlek denmesinin nedeni, annesinin diyakozun karısına götürmesini tembihlediği süt çömleğini tökezleyip kırmış olmasıydı. Annesi dövmüştü onu, çocuklarsa “Çömlek” diyerek takılır olmuşlardı. Çömlek lakabı böylece yapışmıştı üzerine Alyoška’nın.

Alyoška sıska, kepçe kulaklı (kulakları kanat gibi dimdik dururdu) bir oğlandı, burnu da büyüktü. Çocuklar “Alyoška’nın burnu tümseğe tünemiş it gibi,” diye dalga geçerlerdi. Köyde okul vardı, ama Alyoška okuma yazmayı kıvıramamıştı, hem vakit de yoktu okumaya. Ağabeyi şehirde bir tüccarın yanında kalıyordu ve Alyoška daha ufacıkken babasına yardım etmeye başlamıştı. Henüz altı yaşındayken kız kardeşiyle otlakta koyunların ve ineğin başında duruyordu; biraz daha büyünce geceli gündüzlü atları kollamaya başlamıştı. On iki yaşından beri hem toprağı ekiyor, hem arabayı sürüyordu. Kuvvetli değildi, ama eline çabuktu. Her zaman neşeliydi. Çocuklar haline güldüğünde ya susar, ya da onlara katılırdı. Babası azarlayacak olursa sesini çıkarmadan dinlerdi. Ve paylamalar kesildiği anda gülümser, elindeki işe sarılırdı.

Ağabeyini askere aldıklarında Alyoška on dokuz yaşındaydı. Babası onu ağabeyinin yerine tüccarın yanına kapıcı verdi. Alyoška’ya ağabeyinin eski çizmelerini, babasının şap-

* Aleksey isminin kısaca, sevecenlikle söylenen hali Alyoška’dır. Alyoška ise onun daha da samimi bir şekilde söylenişidir. (ç.n.)

kasını, bir de poddyovka verdiler ve şehre götürdüler. Alyoşa giysilerine sevinmeye doyamıyordu, ama tüccar onun görünümünden memnun kalmadı.

— Ben de Semyon'un yerine adam gibi birini vereceksin sandım, —dedi Alyoşa'ı süzdükten sonra.— Sümüklünün teki- ni tutmuş getirmişsin. Ne hayır gelir ki bundan?

— Her iş gelir elinden: At koşar, nereye istersen gider, canavar gibi de çalışır, öyle çıta gibi durduğuna bakma sen. Acardır acar.

— Ne demezsin, belli.

— Hepsini geç, laf dinler. İşine dört elle sarılır.

— Senden kurtuluş yok anlaşılan. Kalsın bakalım.

Alyoşa böylece tüccarın yanında yaşamaya başladı.

Tüccarın küçük bir ailesi vardı: Karısı, ihtiyar anası, sıradan bir eğitim almış, babasının işlerine bakan evli büyük oğlu, tahsilli, lise bitirmiş, üniversiteye gitmiş ancak kovulmuş ve babaevinde oturan diğer oğlu, bir de liseli kızı.

Başlarda Alyoşka'dan hoşlanmadılar: Fazlasıyla köylüydü, giyimi kötüydü, nezaketten nasibini almamıştı, herkese “sen” diyordu, fakat kısa süre sonra alıştılar ona. Ağabeyinden de iyi hizmet ediyordu. Hakikaten laf dinliyordu; her tür işe koşuyor, her işi zevkle ve hızla, birinden diğerine ara vermeden geçerek yapıyordu. Evinde olduğu gibi tüccarın yanında da Alyoşa'nın üzerine yığılıyordu tüm işler. Ne kadar çok yaparsa, hep bir elden o kadar iş yıkıyorlardı omuzlarına. Tüccarın karısı ve anası, kızı ve oğlu, uşağı ve aşçısı Alyoşa'yı bir oraya bir buraya yollayıp duruyor, iş üstüne iş buyuruyorlardı. Ha bire şu tür cümleler işitiliyordu: “Bir koşu gidiver kardeş”, “Alyoşa, hallediver şu işi.”, “Ne o Alyoşka, unuttun mu yoksa?”, “Unutmayasın ha Alyoşa.” Ve Alyoşa koşuyor, hallediyor, bakıyor, unutmuyor, her şeye yetişiyor, daima gülümsüyordu.

Ağabeyinin çizmelerini kısa süre içinde parçaladı; efendisi, yırtık pırtık çizmelerle, ayak parmakları gözükererek gezdiği için payladı onu, pazardan yeni çizmeler almasını buyur-

du. Yeni çizmelerine sevindi Alyoşa, ama ayakları eski ayaklarıydı işte ve akşama doğru koşturmaktan sızladıklarında kızıyordu onlara. Para almaya gelecek babasının, çizme parası aylığından kesileceği için bozulmasından korkuyordu.

Alyoşa kışları gün ağarmadan kalkıyor, odun kesiyor, avluyu süpürüyor, ineğe, ata yem veriyor, sularını içiriyordu. Sonra ocakları yakıyor, efendilerinin çizmelerini, giysilerini temizliyor, semaverleri kuruyor, temizliyor, sonra ya kâhya malları çıkarmaya çağırıyor, ya da aşçı hamur yoğurmasını, tencereleri temizlemesini emrediyordu. Sonra şehre gönderiyorlardı onu, ya bir not götürmesi, ya efendinin kızını okuldan alması, ya da ihtiyar kadına kolza yağı getirmesi için. “Nerelere kayboldun melun,” diyordu kâh biri, kâh diğeri. “Ne diye kendiniz yorulacaktıysınız, Alyoşa bir koşu gidiverir. Alyoşka! Hey Alyoşka!” Ve koşuveriyordu Alyoşa.

Kahvaltıyı ayaküzeri ediyor, herkesle birlikte öğle yemeği yemeye nadiren fırsat buluyordu. Aşçı kadın diğerleriyle birlikte gelmediği için azarlıyordu onu, ama yine de acıyor, öğlen olsun, akşam olsun sıcak yemeğini ayırıyordu. Özellikle de bayram arifesinde ve bayram sırasında artıyordu işler. Alyoşa ise harçlık alacağı için bayramın gelişine özellikle seviniyordu; topladığı az da olsa –şöyle altmış kapık kadar– kendi parasıydı işte. İsteddiği gibi harcayabilirdi onu. Aylığınıysa dünya gözüyle görmüşlüğü yoktu. Babası geliyor, tüccardan alıyor, Alyoşka’yaysa ancak çizmeleri çabucak paraladığı için söyleniyordu.

Bu “harçlıklardan” iki ruble biriktirdiğinde aşçı kadının tavsiyesiyle kırmızı bir örgü ceket aldı kendine, giydiğinde keyiften ağzı kulaklarına vardı.

Alyoşa az konuşuyordu, sözleri de hep kesik kesik ve kısaydı. Ona bir şey emredildiğinde, şunu veya bunu yapıp yapamayacağı sorulduğunda, her zaman ve hiç tereddütsüz “Yapılır hepsi,” diyor, derhâl söyleneni yerine getirmeye girişiyor ve hallediyordu.

Hiç dua bilmezdi; annesinin öğrettiklerini unutmuştu, ama yine de hem sabah hem akşam, ellerini açıp haç çıkarak dua ederdi.

Alyoşa böylece bir buçuk yıl yaşayıp gitti ve bir gün, ikinci senenin ikinci yarısında yaşamındaki en olağanüstü şey geliverdi başına. İnsanlar arasında, karşılıklı ihtiyaçtan doğan ilişkilerin yanı sıra son derece özel başka türlü ilişkiler de olduğunu pek şaşırarak öğreniverdi: Bir insan, çizmeleri temizlediği, alışveriş yaptığı, ya da atı koştugu için değil, durduk yere ihtiyaç duyulabiliyordu bir başka insana, onun hizmetine, şefkatine ve işte Alyoşa bu insanın ta kendisiydi. Aşçı kadın aracılığıyla Ustinya'yı tanımıştı. Ustyuşa* öksüzdü, gençti, Alyoşa kadar çalışmaya düşkündü. Alyoşa'ya acıdı ve Alyoşa ilk kez bir başka insanın ona, kendisine, hizmetlerine değil de ta kendisine ihtiyaç duyduğunu hissetti. Annesi ona acıdığında böyle bir şey hissetmez, kendi kendisine acıdığı zamanlardaki gibi doğal gelirdi ona bu merhamet. Fakat şimdi birdenbire, Ustinya'nın tamamen yabancı olduğunu, ama ona acıdığını, çömlek içinde yağlı lapa ayırdığını ve o yerken, çenesini sıvadığı koluna dayayıp kendisini izlediğini gördü. O da ona bakıyor, kız gülünce o da gülüyordu.

Bu öyle yeni ve garip bir şeydi ki önceleri korkuttu Alyoşa'yı. O zamana kadar alıştığı şekilde hizmet etmesine engel olacağını hissetti duygularının. Yine de sevinçliydi ve Ustinya'nın yamadığı pantolonuna baktığında başını sallayıp gülümsüyordu. Sık sık işinin başında ya da yürürken Ustinya'yı hatırlayıp "Ah be Ustinya!" diyordu. Ustinya elinden geldiğince yardım ediyordu ona, o da Ustinya'ya. Alyoşa'ya hikâyesini anlattı Ustinya, öksüz kaldığını, teyzesinin onu yanına aldığını, şehre gönderilişini, bir tüccar oğlunun kanına girmeye kalkışmasını ama kendisinin ona haddini bildirişini. Seviyordu Ustinya konuşmayı, Alyoşa da

* Ustinya isminin samimi söylenişi. (ç.n.)

onu dinlemekten zevk alıyordu. Şehirlerde sık sık böyle şeyler olduğunu duymuştu: Çalışmaya gelen köylülerin bazıları aşçı kadınlarla evleniveriyordu. Bir keresinde Ustinya ona yakında mı evlendirileceğini sordu. Alyoşa zamanını bilmediğini ama köyden kız almak istemediğini söyledi.

— Ne o, biri var mı aklında? —diye sordu Ustinya.

— Seni almak isterdim. Varır mıydın ki bana?

— Bak hele, çömlek, çömlek diyorlar ama nasıl da laflar biliyor, —dedi Ustinya el beziyle sırtına vurup.— Neden varmayacakmışım?

Maslenitsa zamanı ihtiyar, para almak için şehre geldi. Tüccarın karısı, Aleksey'in Ustinya'yla evlenmeye niyetlendiğini öğrenmiş ve hoşlanmamıştı bu durumdan. "Hamile kalacak, çocuğu olursa neye yarar." Kocasına da söylemişti.

Efendi, Aleksey'in babasına parayı saydı.

— Ee, benim oğlandan memnun musun? —dedi köylü.— Laf dinler demiştin ya.

— Laf dinlemesine dinliyor ama saçmalıklar sokmuş kafasına. Aşçıyla evlenmeye niyetlenmiş. Evlileri tutmam ben burada. Uymaz bize.

— Aptal, aptal, ama nelere kalkışmış, —dedi baba.— Sen merak etme. Bırakmasını söylerim ben.

Baba mutfağa girip oğlunu beklemek üzere masanın başına oturdu. Alyoşa işlere koşturuyordu, döndüğünde nefes nefeseydi.

— Ben de akli başında adam sanırdım seni, ne işlere kalkışmışsın? —dedi babası.

— Bir şey yapmadım ki ben.

— Nasıl yapmadın? Evlenmeye heves etmişsin. Vakti gelince ben evlendireceğim seni, hem de uygun biriyle, şehirli bir şıllıkla değil.

Babası epey uzun konuştu. Alyoşa durmuş iç geçiriyordu. Babası lafını bitirdiğinde Alyoşa gülümsedi.

— Eh, bırakırız madem.

— Tabii ya.

Babası gidip de baş başa kaldıklarında Alyoşa Ustinya'ya şöyle dedi (kız kapının ardında dikiliyordu ve baba oğlun konuşmasını duymuştu):

— Bizim iş şey oldu, olmadı yani. Duydun mu? Çok kızdı, razı değil.

Ustinya sessiz sessiz önlüğüne akıttı gözyaşlarını. Alyoşa dilini şaklattı.

— Nasıl çıkarsın ki sözünden. Belli, caymak gerekecek.

Akşam tüccar karısı tahta perdeleri kapaması için çağırdığı Alyoşa'ya:

— Ee, dinledin mi babanı, bıraktın mı saçmalıkları? —diye sordu.

— Bıraktım ya elbet, —dedi Alyoşa, güldü ve ansızın ağlamaya başladı.

O zamandan sonra Alyoşa, Ustinya'yla evlenmekten hiç söz etmedi, eskisi gibi yaşadı gitti.

Bir gün kâhya onu çatıdaki karı kürümeye yolladı. Çatıya çıktı, tüm karı kürüdü, oluklardaki donmuş parçaları koparmaya koyuldu, ayağı kaydı, kürekle birlikte düştü. Talihsizlik bu ya, kara değil de demirle örtülü mahrece düştü. Ustinya ve efendinin kızı koşup geldiler yanına.

— Bir yerin incindi mi Alyoşa?

— Ne incinecekmiş. Yok bişiy.

Kalkmak istedi ama doğrulamadı ve gülümsedi. Kapıcı kulübesine taşıdılar onu. Sıhhiyeci geldi. Muayene etti ve neresinin ağrıdığını sordu.

— Her yerim ağrıyor da olmaz bişiy. Ama işte efendi bozulacak bu işe. Pedere haber salmalı.

Alyoşa iki gün yattı, üçüncü gün papaz çağırdılar.

— Ne o, ölecek misin yoksa? —diye sordu Ustinya.

— Ne olmuş? Hep yaşayacak mıydık da? Bir gün ölmek de gerek, —dedi Alyoşa her zamanki gibi bir çırpıda.— Sağ ol bana acıdığın için Ustyuşa. Bak evliliğe razı gelmemeleri

daha iyi olmuş, yoksa boşa gidecekti. Şimdi her şey yoluna girdi.

Papazla birlikte, sadece elleri ve yüreğinin yardımıyla dua etti Alyoşa. Yüreğinde bu dünyada söz dinleyip kimseyi gücendirmedeği zaman insanın ne kadar iyi yaşadığını hissediyordu, demek ki öteki dünyada da her şey iyi olacaktı.

Az konuşuyordu. Sadece su istiyor ve devamlı bir şeylere şaşıyordu.

Yine bir şeye şaştı, gerindi ve öldü.

Balodan Sonra

— Diyorsunuz ki insan neyin iyi neyin kötü olduğunu kendiliğinden anlayamaz, her şey çevreye bağlıdır, çevreyse insanı kemirip bitirir. Oysa ben her şeyin tesadüflere bağlı olduğunu düşünüyorum. Kendimden örnek vermek isterim.

Hepimizin saygı duyduğu İvan Vasilyeviç, bireysel yetkinleşme için öncelikle insanların içinde yaşadığı koşulları değiştirmenin gerektiğine dair konuşmamızın ardından söze böyle girdi. Esasında kimse, insanın iyiyle kötüyü kendiliğinden ayırt edemeyeceğini söylemiş değildi, ama İvan Vasilyeviç'in sohbet esnasında aklına düşen soruları bizzat yanıtlama ve yaşamından bunlara ilişkin kimi vakalar anlatma gibi bir huyu vardı. Sıkça hikâyeye kapılıp sebebini de büsbütün unuttuğu olurdu, zira pek yürekten, hakikate sadık kalarak anlatırdı.

Bu kez de öyle yaptı.

— Kendimden bir örnek vereyim. Bütün yaşamımın başka türlü değil de bu şekilde gelişmiş olması çevreyle değil, tamamen başka bir şeyle alakalıdır.

— Neymiş o? —diye sorduk.

— Uzun hikâyedir bu. Anlaşılması için uzun uzun anlatmak gerekir.

— E anlatın işte.

İvan Vasilyeviç bir müddet düşündü, başını salladı.

— Evet, —dedi.— Bütün ömrüm bir gece, daha doğrusu bir sabah içinde değişti.

— Nasıl oldu bu yahu?

— Nasıl olacak, sırlısıklam âşık oldum. Pek çok kez sevdalandım ben, ama bu yaşadığım en güçlü aşktı. Geçmiş zaman; şimdi evli kızları var. B.'ydi sevdiğim, evet, Varenka B... —İvan Vasilyeviç kadının soyadını söyledi.— Ellisinde de müthiş güzel bir kadındı. Fakat gençliğinde, on sekizindeyken tam bir dilberdi: Uzun, ince, zarif ve heybetli, tam anlamıyla heybetli. Her zaman dimdik dururdu, başka türlü duramazdı sanki, başını şöyle hafifçe geriye atarak, bu da ona, o güzelliğe, o boya, tüm o zayıflığına, hatta kemikliliğine bir çariçe edası verirdi ki, ağzı, ıslıl ıslıl parlayan büyüleyici gözleri, tüm o gencecik, sevecen varlığı her an şefkat ve neşeyle gülümsemese, insanları ürkütebilirdi bu edası.

— İvan Vasilyeviç' e bak, nasıl da ballandırarak anlatıyor.

— Nasıl bir kız olduğunu anlamınıza yetecek kadar ballandırmam imkânsız. Ama mesele o değil: Anlatmak istediğim olay kırklı yıllarda yaşandı. O vakitler bir taşra üniversitesinde öğrenciydim. İyi midir kötü müdür bilmem ama o zaman üniversitemizde öyle topluluklar, kuramlar filan yoktu; gençtik ve bazen çalışarak, bazen eğlenerek gençliğe has bir yaşam sürüyorduk işte. Pek neşeli, cevval delikanlıyım ben, üstelik zengindim de. Yaman bir rahvan atım vardı, genç hanımlarla dağ gezintilerine çıkardım (paten henüz moda olmamıştı), yoldaşlarımla günümüzü gün ederdik (o zamanlar şampanyadan başka içki de sürmezdik ağzımıza; paramız yoksa hiç içmezdik, ama şimdiki gibi votka çektiğimiz de olmazdı). En büyük zevkim suareler ve balolardı. İyi dans ederdim, pek çirkin de sayılmazdım.

— Bırakın mütevazılığı canım, —diye sözünü kesti dinleyen hanımlardan biri.— Daggerreyotipi portrenizi de gördük. Çirkinlik şöyle dursun yakışıklıymışsınız basbayağı.

— Öyle diyorsanız öyledir, fakat mesele o değil. Diyeceğim, bu en güçlü aşkıma yaşadığım dönemde, maslenitsanın son günüydü, dost canlısı bir ihtiyarcık, konuksever bir zengin ve

kamerger* olan İl Asilzade Meclisi başkanının verdiği baloya gitmiştim. Kendisi gibi dost canlısı eşi ağırlıyordu konukları: Açık kahve renkli, kadifeden bir elbise giymiş, pırlanta bir alın tacı takmıştı; yaşlı, tombul, beyaz omuzları ve göğsü açıktı, Yelizaveta Petrovna'nın** portrelerini andırıyordu. Harika bir baloydu: Orkestra köşesi olan mükemmel bir salon, sanatsever toprak ağasının köleleri arasından yetişmiş zamanın meşhur müzisyenleri, muhteşem bir büfe ve bol bol şampanya. Şampanyaya ne kadar düşkün olsam da içmiyordum, zira içmeden de aşk sarhoşuydum; buna rağmen deliler gibi dans ediyordum: Kadriller, valsler, polkalar, elbette mümkün mertebe Varenka'yla. Pembe kemerli beyaz bir elbise giymiş, zayıf, sivri dirseklerine pek az kala biten beyaz glase eldivenler takmıştı, ayaklarında da beyaz atlas pabuçlar vardı. Mazurkayı başkasına kaptırdım: Son derece itici biri olan mühendis Anisimov –hâlâ affedemiyorum yaptığını– kızı içeri girer girmez dansa kaldırmıştı; bense berbere, bir de eldivenlerimi almaya uğradığım için gecikmiştim. Dolayısıyla mazurkayı onunla değil, daha önce bir parça kur yaptığım bir Alman kızla yaptım. Fakat korkarım o akşam pek kaba davrandım ona, yüzüne bile bakmadım; gözüm, pembe kemerli beyaz elbise içindeki uzun boylu zarif bedenden, onun al basmış, ıslıl ıslıl gamzeli yüzünden, şefkatli şirin gözlerinden başka bir şey görmüyordu. Bir tek ben de değildim, herkes ona bakıyor, hayran hayran izliyordu, hem erkekler, hem de hepsini gölgede bırakmasına rağmen kadınlar. Hayranlık duymamak mümkün değildi.

Doğrusu mazurkayı kaçırdıysam da neredeyse devamlı onunla dans ettim. Tüm salonu aşp hiç çekinmeden bana doğru geliyor, ben de davet falan beklemeden yerimden fırlıyordum, anlayışım için tebessümüyle teşekkür ediyordu

* Almanca Kammerherr kelimesinden gelen (Kammer oda, Herr beyefendi) bir saraylı unvanı. Bu unvana sahip olan soylular sol ceplerinin altına altın anahtar şeklinde bir nişan takardı. (ç.n.)

** 1709-1762 yılları arasında yaşamış çariçe. (ç.n.)

bana. Bizi yanına götürdüklerinde, özelliğimi bilememişse,* elini başkasına uzatırken zayıf omuzlarını silkiyor, teessüf ve teselli eder gibi gülümsüyordu. Mazurka figürleriyle uzun uzun vals yapıyorduk; sık sık nefes nefese kalıyor, gülümsüyor ve “Encore”** diyordu bana. Ben valsı biraz daha uzatıyor ve vücudumu hissetmez oluyordum.

— Hissetmez olur musunuz canım, bence beline sarıldığınızda yalnız kendinizinkini değil onun vücudunu da gayet iyi hissetmişsinizdir, —dedi konuklardan biri.

İvan Vasilyeviç birden kızardı ve öfke içinde, neredeyse bağırarak yanıt verdi:

— Hah, buyurun size zamane gençliği. Vücuttan başka bir şey görmezsiniz ki. Bizim zamanımızda öyle değildi. Aşkım kuvvetlendikçe, o gözümde bedensizleşiyordu. Siz şimdilerde bacaklara, ayak bileklerine falan bakıyor, âşık olduğunuz kadınları soyuyorsunuz, benim içinse Alphonse Karr'ın da dediği gibi —ki iyi bir yazardı— aşkımın nesnesi hep tunçtan esvaplar içindeydi. Biz soymak bir yana, Nuh'un iyi yürekli oğlu gibi çıplaklığı gizlemeye de çalışırdık. Eh, anlamasınız siz...

— Dinlemeyin siz onu. Sonra ne oldu? —dedi içimizden biri.

— Evet. Dediğim gibi daha çok onunla dans ediyor ve zamanın nasıl geçtiğini anlamıyordum. Müzisyenler yorgunluktan yılmış vaziyette, bilirsiniz işte balo sonlarında hep olduğu gibi, dönüp dönüp aynı mazurka ezgisini çalıyordu; anne babalarımız konuk odalarındaki kumar masalarından kalkmış yemeği bekliyorlardı, uşaklar bir şeyler taşıyarak koşturmaya başlamıştı. Saat ikiyi geçmişti. Son dakikaları değerlendirmeliydim. Onu bir kez daha dansa kaldırdım ve salonu yüzünce kez dolandık.

* Kavalyenin bir oyun yoluyla seçilmesinden söz ediliyor. İki erkek bir hanıma yaklaşır ve önceden belirledikleri iki özellikten birini seçmesini önerir, örneğin “gurur” ya da “mütevazılık”. Kadının seçtiği özelliği tutmuş olan erkek dansa hak kazanır. (ç.n.)

** Biraz daha. (Fr.) (ç.n.)

— Yemekten sonra kadril benim mi? —diye sordum yerine geçirirken.

— Elbette, tabii beni eve götürmezlerse, —dedi gülümseyerek.

— Müsaade etmem, —dedim.

— Yelpazemi versenize, —dedi.

— Hiç veresim yok, —diye yanıtladım ucuzundan beyaz yelpazeyi uzatırken.

— Alın o halde, madem veresiniz yok, —dedi ve yelpazeden bir tüy koparıp bana uzattı.

Tüyü aldım, coşkumu ve minnettarlığımı ancak bakışlarımla ifade edebiliyordum. Sadece neşeli ve hoşnut değil, mutluydum, mest olmuştum, iyiydim, sanki ben, ben değildim artık, kötülük nedir bilmeyen, yalnız iyiliğe istidatlı, ilahi bir varlıktım artık. Tüyü eldivenimin içine sakladım ve ondan uzaklaşmaya gücüm yetmediğinden olduğum yerde durdum.

Boylu boslu babasını, yani kapının önünde ev sahibesi ve diğer hanımlarla birlikte duran gümüş apoletli albayı işaret ederek:

— Bakın, babamın dans etmesini istiyorlar, —dedi.

— Varenka, buraya gelin, —diyen yüksek sesini duyduk pırlanta alın tacı, Yelizaveta omuzlu ev sahibesinin.

Varenka kapıya yöneldi, peşinden de ben.

— Ma chère,* babanızı sizinle bir tur dönmeye ikna edin. Lütfen ama, Pyotr Vladislaviç, —dedi ev sahibesi albaya.

Varenka'nın babası çok yakışıklı, düzgün vücutlu, uzun boylu ve dinç bir ihtiyardı. Yüzü pespembeydi, ak bıyıkları I. Nicolas'ınki gibi kıvrık, ak favorileri bıyıklarına doğru uzanacak şekilde tıraş edilmiş, favorileri de öne doğru taranmıştı; ışıltılı gözlerinde ve dudaklarında kızınınkinin tıpkısı sevecen, sevinçli bir tebessüm vardı. Vücut yapısı mükemmeldi, asker alışkanlığıyla kabarttığı geniş göğsü nişandan

* Canım. (Fr.) (ç.n.)

yana fakirdi, omuzları güçlü, bacakları uzun ve biçimliydi. Nikolay devrinin dik duruşlu eski emektar komutanlarından biriydi.

Kapıya yanaştığımızda albay, dans etmeyi unuttuğunu söyleyerek ısrarları geri çevirmektedir, ama sonunda gülümseyerek kolunu soluna attı, kılıcını kemerinden çıkarıp emirlere amade bir genç adama uzattı; sonra güderi eldivenini sağ eline geçirip tebessüm ederek, “Her şeyi usulüne göre yapmalı,” dedi ve kızının elini tuttu, azıcık dönüp tempoyu yakalamak için bekledi.

Mazurka ezgisinin başlangıcını duyunca, tek ayağını kıvrarak bir hareketle yere vurdu, diğerini ileri uzattı ve heybetli uzun vücudu, kâh sakın ve ahenkli, kâh gürültülü ve coşkunsu bir edayla tabanlarını yere, ayaklarını birbirine vura vura salonun etrafını dolandı. Varenka’nın zarif bedeni onun çevresinde yüzercesine dolaşıyor, beyaz atlastan küçük ayacıklarını, adımlarını belli etmeden, tam zamanında kısaltıp uzatıyordu. Tüm salon bu çiftin hareketlerini takip etmekteydi. Bense sadece hayranlıkla değil, yürekten duygulanarak izliyordum onları. Bana bilhassa dokunan, babanın subye geçirilmiş çizmeleri idi: Buzağı derisinden sağlam çizimlerdi bunlar, ama son moda sivri uçlulardan değil, eski, küt burunlu, topuksuz çizmelerdendi. Anlaşılan tabur kunduracısının elinden çıkmışlardı. “Sevgili kızını toplum içine sokmak, giydirip kuşatmak için kendine yenilerini almıyor, ev yapımı çizimler giyiyor,” diye düşünmüş ve çizmelerin küt burunları özellikle dokunmuştu bana. Albayın bir zamanlar mükemmel dans ettiği belliydi, şimdiyse ağırlaşmıştı; bacakları, kıvrırmaya çalıştığı tüm o güzel ve hızlı adımlar için yeterince esnek değildi. Yine de iki turu maharetle tamamladı. Ayaklarını bir çırpıda aralayıp tekrar birleştirdiğinde ve biraz sert bir şekilde de olsa tek dizinin üzerine düştüğünde, Varenka babasının çevresinde gülümseyerek, onun takıldığı eteğini düzelterek süzülür gibi dolaşırken gürültülü bir alkış koptu. Biraz güçlkle doğrulan

baba, kızının başını şefkat ve sevecenlikle kavradı, alnından öpüp eş olduğumuzu düşünerek benim yanıma getirdi. Kaval-yesinin ben olmadığını söyledim.

— Olsun, biraz da siz dönüverin onunla, —dedi şefkatle gülümseyip kılıcını kemerine takarken.

Tek bir damlanın düşmesiyle şişedeki sıvının fışkırarak akmaya başlaması gibi benim ruhumda da Varenka'ya duyduğum aşk, olanca sevme kabiliyetimi açığa çıkarmıştı. O zamanlar aşkımla koca dünyayı kucaklıyordum. Alın taçlı, Yelizaveta göğüslü ev sahibesini de, kocasını da, misafirlerini de, uşaklarını da, hatta bana surat asan mühendis Anisimov'u da seviyordum. Ev yapımı çizmeli, kızı gibi şefkatle gülümseyen babaya karşıysa coşkun-sevecen bir duygu besliyordum o anda.

Mazurka bitmişti, ev sahipleri konukları yemeğe buyur ettiler, ancak Albay B. ertesi sabah erken kalkması gerektiğini söyleyerek teklifi geri çevirdi ve ev sahipleriyle vedalaştı. Kızı da götüreceklerinden korktum ama o annesiyle kaldı.

Yemeğin ardından onunla sözünü aldığım kadrili yaptım; son raddesine ulaştığımı zannetsem de mutluluğum giderek artıyor, artıyordu. Aşktan hiç söz etmiyorduk. Beni sevip sevmediğini bile ne ona ne de kendime soruyordum. Benim onu sevmem yeterliydi. Ve tek korktuğum, herhangi bir şeyin mutluluğumu bozmasıydı.

Eve döndüğümde soyunup uyumaya niyetlendim, ama bunun mümkün olmadığını gördüm. Elimde yelpazesinden kopardığı tüy ve giderken arabaya önce annesini, sonra kendisini bindirdiğim sırada bana verdiği bir eldiven teki vardı. Bu nesnelere bakıyor ve gözlerimi yummaksızın, iki kavalye arasında seçim yaparken benim özelliğimi tahmin ettiği andaki halini görüyor, “Gurur, değil mi?” derkenki tatlı sesini duyuyor, bana sevinçle elini verişini ya da yemekte şampanyasından küçük yudumlar alırken, çattığı kaşların altından şefkatle bana bakışını hatırlıyordum. Ama en çok da ba-

basıyla dans ederken görüyordum onu, albayın çevresinde ahenkle dönüşünü, hem kendi adına hem de onun adına gurur ve sevinç duyarak hayran izleyicilere bakışını. Böylece elimde olmadan babayla kızı tek bir sıcak, dokunaklı duyguda bir araya getiriyordum.

O zamanlar müteveffa ağabeyimle birlikte yaşıyorduk. Ağabeyim sosyetei hiç sevmez ve balolara gitmezdi, zaten o sıralar doktora sınavına hazırlanıyor, son derece düzenli bir yaşam sürüyordu. Geldiğimde uyuyordu. Pazen yorganın yarı yarıya örttüğü, yastığa gömülü başına baktım ve ona karşı tatlı bir merhamet duydum, başıma gelen mutluluğu tatmadığı ve paylaşmadığı için ona acıdım. Toprak kölesi uşağımız Petruşa beni elinde mumla karşıladı ve soyunmama yardım etmek istedi, ama yolladım onu. Mahmur yüzü, karman çorman saçları pek dokunaklı görünmüştü gözüme. Gürültü etmemeye çalışıp, parmak uçlarıma basarak odama geçtim ve karyolaya oturdum. Yok, haddinden fazla mutluydum, uyuyamazdım. Üstelik ısıtılmış odada bunalıyordum, üniformamı çıkarmadan usulca sofaya geçtim, kaputumu giydim, dış kapıyı açtım ve sokağa çıktım.

Balodan ayrıldığımda saat dördü geçmişti, eve vardım bir süre oturdum derken iki saat daha geçmiş, dolayısıyla dışarı çıktığımda ortalık ağarmıştı. Tam bir *maslenitsa* havası vardı dışarıda, ortalık sisliydi, sulu kar yollarda eriyor, tüm çatılardan su damlıyordu. B.'ler o zamanlar şehrin ucunda, bir tarafında mesire, diğer tarafında kız enstitüsü bulunan geniş kırım kenarında oturuyorlardı. Bizim ıssız ara sokağı geçtim, yayaların, rayları kaldırıma değen kızaklarla odun taşıyan hamalların gezinmeye başladığı anacaddeye çıktım. Islak başları, parlatılmış boyunduruk altında düzenli aralıklarla sallanan atlar, sırtlarına çadır bezi almış, koca çizmeler içinde araba önlerinde çamura batıp çıkan arabacılar, sokağı saran siste çok yüksek görünen evler... her şey bilhassa sevimli ve anlamlı görünüyordu gözüme.

Evlerinin bulunduğu kıra vardığımda, mesire yönünde büyük, kara bir şey gördüm ve yine oradan gelen flüt ve davul seslerini işittim. Ruhumda devamlı bir şarkının, ara sıra da bir mazurka ezgisinin yankılandığını duyuyordum zaten. Ama işittiğim bir başka, sert, fena bir müzikti.

“Neyin nesi bu?” diye düşündüm ve kırım ortasındaki, arabaların ezdiği kaygan yol boyunca seslerin geldiğı yöne doğru yürüdüm. Yüz adım kadar sonra, sislerin içinde çok sayıda siyah silüeti ayırt edebildim. Asker oldukları belliydi. “Talim yapıyorlar herhalde,” diye düşündüm ve önüm sıra bir şey taşıyarak giden, gocuğı ve önlüğü kir pas içindeki demirciyle birlikte kafiyele biraz daha yaklaştım. Kara üniformalı askerler karşılıklı iki sıra halinde, tüfeklerini yere doğrultmuş kıpırdamadan dikiliyorlardı. Arkalarındaki davulcu ve flütçü durmadan o sinir bozucu, tiz melodiye tekrarlıyordu.

— Ne yapıyorlar? —diye sordum yanıma gelip duran demirciye.

— Kaçmaya kalkışan Tatar’ın birini götürüyorlar, —dedi demirci öfkeyle, asker sıralarının diğer ucunu süzerek.

O tarafa baktım ve sıraların arasından bana doğru yaklaşan korkunç bir manzara gördüm. İki askerin tüfeklerine bağlı vaziyette yürüyen, belden yukarısı çıplak bir adamdı bu. Yanları sıra bana tanıdık gelen, kaputlu ve kasketli uzun boylu bir asker yürüyordu. Cezalandırılan tüm vücudu titreyerek, iki yandan üzerine yağın darbeler altında bacakları sulu kara batıp çıkarak bana doğru ilerliyordu; bazen arkaya devriliyor ve tüfekleri tutan erbaşlar ileri doğru itiyordu onu, bazen de öne yığılıyor ve erbaşlar bu kez de düşmesini engellemeye çalışarak geriye çekiyorlardı adamı. Ve uzun boylu asker peşlerinden, sağlam adımları hafifçe titreyerek, geride kalmadan ilerliyordu. Bu, Varenka’nın al yanaklı, bıyıkları, favorileri ağarmış babasıydı.

Cezalandırılan, acıdan buruşturduğu yüzünü her defasında şaşırmış gibi darbenin geldiği yöne çeviriyor ve beyaz dişlerini göstererek hep aynı kelimeleri tekrarlıyordu. Ancak çok yakınımaya geldiğinde seçebildim bu kelimeleri. Konuşmuyor, hıçkırıyordu: “Kardeşler, merhamet edin. Kardeşler merhamet edin.” Gelgelelim kardeşler merhamet etmiyordu; kabile benimle aynı hizaya geldiğinde, karşımda duran askerin kararlı bir şekilde bir adım öne çıktığını ve sopasını bir vızıltı çıkacak şekilde savurduğunu, sonra da kuvvetle Tatar’ın sırtına indirdiğini gördüm. Tatar ileri doğru fırladı, ama erbaşlar onu tuttu, bir darbe de diğer taraftan indi sırtına, sonra yine bu yandan ve diğer taraftan. Albay yanı başlarında yürüyor, kâh yere, kâh cezalandırılana bakarak, yanaklarını şişire şişire aldığı nefesi yavaşça bırakıyordu sarkık dudaklarının arasından. Kabile benim durduğum yeri geçtiğinde, askerlerin arasından cezalandırılanın sırtı ilişti gözüme. Alacalı, ıslak, kırmızı, öylesine gayritabii bir şeydi ki bu, bir insan vücudu olabileceğine inanamadım.

— Ah Tanrım, —diye mırıldandı yanımdaki demirci.

Kabile uzaklaşmaya başladı; sendeleyeyen, kıvranan adamın sırtına darbeler yağıp duruyordu hâlâ ve yine davul çalıyor, flüt vızıldıyor, albayın uzun boylu, yapılı vücudu sağlam adımlarla ilerliyordu cezalandırılanın yanı sıra. Albay birdenbire durdu ve hızla askerlerden birine yanaştı.

— Şimdi ben seni bir okşarsam görürsün, —diyen öfkeli sesini duydum.— Yine okşayacak mısın ha? Ha?

Ve albayın, kısa boylu, mecalsiz, korkmuş bir askerin yüzüne güderi eldivenli güçlü elini indirdiğini gördüm, Tatar’ın kırmızı sırtına sopayı yeterince sert vurmadığı için.

— Yeni sopalar getirin! —diye bağırdı çevresine bakarak ve beni gördü. Beni tanımazlıktan gelip kaşlarını korkunç ve kin dolu bir ifadeyle çatarak, aceleyle arkasını döndü. Öylesine utanmıştım ki nereye bakacağımı şaşırarak, bü-

yük bir ayıbım yâkalanmış gibi başımı öne eğdim ve eve gitmek üzere alelacele oradan uzaklaştım. Yol boyunca kulaklarımda kâh davul gümbürtüsü ve flütün ıslığı, kâh “Kardeşler, merhamet edin,” sözleri cınladı, arada bir de albayın kendinden emin, öfkeli sesini duyuyordum: “Okşayacak mısın ha? Ha?” diye soruyordu. Bu arada içimde neredeyse fiziksel, mide bulantısına varan bir üzüntü birikmişti, öyle ki birkaç kez durmam gerekti, izlediğim manzaranın içime saldıgı dehşeti kusmama ramak kaldığını hissediyordum. Eve nasıl geldiğimi, nasıl yattığımı hatırlamıyorum. Fakat tam uyuyacakken her şeyi yeniden duydum, gördüm ve sıçrayıverdim.

“Anlaşılan benim bilmediğim bir şeyi biliyor,” diye düşündüm albay için. “Ben de onun bildiğini bilseydim gördüğüm şeyi anlayabilir ve böyle eziyet çekmezdim.” Fakat ne kadar düşünürsem düşüneyim albayın neyi bildiğini çözemiyordum; ancak akşama doğru gözüme uyku girdi, o da bir ahababıma gidip onunla körkütük sarhoş olduktan sonra.

Peki o zamanlarda gördüğüm şeyin kötü olduğuna karar verdim mi dersiniz? Katiyen. “Böyle bir kararlılıkla yapılmasına ve herkesçe elzem sayılmasına bakılırsa, herhalde benim bilmediğim bir şey biliyorlar,” diye düşündüm ve ne olduğunu öğrenmeye çalıştım. Fakat tüm çabalarımaya rağmen sonradan da öğrenemedim bunu. Öğrenemeyince de önceden istemiş olmama rağmen orduya katılmadım ve yalnızca askeriyede değil, hiçbir yerde çalışmadım; gördüğünüz üzere hiçbir işe de yaramadım.

— Eh, bilmez miyiz nasıl işe aramadığınızı, —dedi içimizden biri.— Siz olmasaydınız kaç insan hiçbir işe yaramadan yaşayıp giderdi, onu söyleyin daha iyi.

— Şimdi iyice saçmaladınız canım, —dedi İvan Vasilyeviç ciddi ciddi kızarak.

— Ya aşk ne oldu? —diye sorduk.

— Aşk mı? Aşk o günden sonra tükeniŖe geçti. Varenka âdeti olduğu üzere tebessüm ederek düşüncelere daldığı zamanlar, derhâl albayın meydandaki halini hatırlıyordum ve kendimi bir garip, keyifsiz hissediyordum; onunla daha seyrek görüşür oldum. Aşk da böylece eriyip gitti. İşte bu tür şeyler geliyor insanın başına ve bu tür şeylerden ötürü tüm hayatı deđiŖiyor, farklı bir yön izliyor. Ne sandınız... –diye noktaladı sözünü.

Köyde Şarkılar

İnsan ve armonika sesleri sanki şuracıktan geliyor ama sislerin arasından hiç kimse görünmüyordu. Hafta içiydi, o yüzden sabah sabah şarkı söylendiğini duymak ilkin şaşırttı beni.

“Tabii ya, asker yolcu ediyorlar,” dedim sonra köyümüzden beş kişinin askere çağrıldığına dair bir konuşmayı hatırlayarak ve insanı ister istemez kendine çeken şen şarkının geldiği yöne doğru yürüdüm. Ben söyleyenlerin yanına yaklaşırken şarkı ve armonika sesi kesildi. Şarkıcılar, yani askere yolcu edilen çocuklar içlerinden birinin babaevine, iki göz, taştan bir kulübeye girdiler. Kapının karşısında kadınlar, genç kızlar ve çocuklar küçük bir küme halinde dikiliyordu. Ben kadınlara, kimlerin çocuklarının askere alındığını ve kulübeye ne için girdiklerini sorarken, gençler anne ve kız kardeşlerinin eşliğinde kapıdan çıkıverdi. Dördü bekâr, biri evli beş kişiydiler. Bizim köy şehre yakındır, askere çağrılanların hemen hepsi de şehirde çalışıyordu; hepsi şehirli gibi giyinmiş, belli ki en iyi üst başlarını kuşanmışlardı: Ceketler, yeni kasketler, fiyakalı uzun konçlu çizmeler. Kuşkusuz içlerinde göze en çok çarpan, orta boylu, yapılı bir delikanlıydı, sakallı bıyığı yeni yeni bitmeye başlamış, kahverengi gözleri ıslıl ıslıl parlayan sevimli, neşeli ve anlamlı bir yüzü vardı. Dışarı çıkar çıkmaz, omzunda asılı duran büyük kıymetli armonikayı kavradı, beni selamladı ve parmaklarını tuşlarda şöyle

bir gezdirip şakrak bir hava olan “Bey Hanımı”nı* çalmaya koyuldu; tempoyu tutturduğu gibi de çevik ve aksak adımlarla sokak boyunca ilerledi.

Yanı başında, yine orta boylu, tıknaz, sarışın bir çocuk yürüyordu. Etrafına uyanık bakışlar atıyor, grup başı ilk sesi verince ikinci sesi maharetle yakalayiveriyordu. Bu, evli olandı. İkisi önden gidiyorlardı. Yine iyi giyimli diğer üç genç arkalarından geliyordu, içlerinden birinin uzun boylu oluşu hariç herhangi bir ayırt edici özellikleri yoktu.

Delikanlıların peşine takılan kalabalığın içindeydim. Şarkılar hep şen şakraklı, yürüyüş sırasında acının herhangi bir şekilde ifade edildiği olmadı. Ne var ki yine bir ikramın tadılacağı bir sonraki avluya varılır varılmaz kadın feryatları duyulmaya başladı. Yakılan ağıtın sözlerini seçmek güçtü. Ancak belli başlı kelimeler işitiliyordu: Eceliyle... anasını babasını... öz yurdunu... Ve ağıtçı kadın, her mısraın ardından derin bir nefes alıp önce uzun bir inilti tutturuyor, ardından isterik bir kahkaha koyuveriyordu. Bunlar, gidenlerin anneleri, kız kardeşleriydi. Akraba kadınların ağlaşmalarının yanı sıra onları avutmaya çalışan başka kadınların sesleri de duyulmaktaydı. Ağlayanı susturmaya çalışan bir kadının “Yeter ama Matryona, perişan oldun yahu,” dediğini duydum.

Delikanlılar kulübeye girdi, ben tanıdığım köylülerden, eski öğrencim Vasiliy Orehov’la sohbet etmek üzere dışarıda kaldım. Orehov’un oğlu beş delikanlıdan biriydi, şarkıya eşlik eden o evli genç.

— Ee? Üzülüyor musun? —diye sordum.

— Ne yaparsın? Üzülse de üzülmesen de askerliğini yapacak.

Ve bana ekonomik durumunu olduğu gibi anlattı. Üç oğlu vardı: Biri yanındaydı, diğeri bu askere gidendi, üçüncü de ikinci gibi dışarıda çalışıyor ve eve epey katkıda bulun-

* Danslara eşlik eden coşkulu bir Rus halk ezgisi. (ç.n.)

yordu. Bu gidendense anlaşılan o ki pek katkı geldiği yoktu. “Karısı şehirli, bizim işlere hayrı dokunmaz. Kuş yuvadan uçtu bir kere. Kendi karnını doyursa razıyım. Üzülmeye üzülmüyor tabii insan. Ama ne yaparsın.”

Biz konuşurken delikanlılar evden çıktı ve tekrar ağlaşmalar, iniltiler, kahkahalar ve teselli çabaları işitildi. Avluda beş dakika bekledikten sonra yollarına devam ettiler, yine armonika ve şarkılarla. Çalanın enerjisine, cevvalliğine şaşmamak olanaksızdı, tempoyu tutturuşuna, durup ayağını yere vuruşuna, biraz susup sonra tam zamanında pürneşe, etrafını şefkatli kestane gözleriyle süzerek melodiyi yakalayiverişine. Belli ki hakiki, büyük bir müzik kabiliyetine sahipti. Onu izliyordum ve bakışlarımız karşılaştığında –en azından bana öyle geliyordu– sanki utanıyor, kaşını kaldırıp yüzünü çeviriyor ve daha da iştahla sürdürüyordu şarkısını. Beşinci ve son avluya vardığımızda gençlerin peşi sıra ben de eve girdim. Delikanlıları, beşini de, örtülü bir masanın başına oturttular. Masanın üzerinde ekmek ve şarap vardı. Ev sahibi, benim konuştuğum, evli oğlunu yolcu eden köylü, şarap doldurup gençlere sunmaya koyuldu. Çocuklar hemen hiç içmiyor, en fazla bir bardağın çeyreğiyle yetiniyor, hatta birkaç yudum alıp geri veriyorlardı bardakları. Evin hanımı somun kesip sunuyordu meze niyetine. Ev sahibi bardakları doldurup şarabını ikram ediyordu. Ben delikanlılara bakarken, oturduğum yerin hemen yanından bir kadın, bana fevkalade umulmadık ve tuhaf görünen bir giysi içinde ocağın* üzerinden iniverdi. Kadının üzerinde açık yeşil, galiba ipekten, son moda süslerle bezeli bir elbise, ayaklarında yüksek topuklu potinler vardı, sarı saçlarını modaya uygun şekilde taramış, altından, büyük halka küpeler takmıştı. Kadının yüzü ne üzgün ne neşeliydi, ama sanki kırgındı. Yüksek topuklu yeni potinlerini yere vurarak indi, gençlere bakmadan sofaya çıktı. Bu kadının her şeyi –kıyafeti, kırgın yüzü ve

* Rus ocağı, üzerinde yatılabilen, taş bir yükselti şeklindedir. (ç.n.)

bilhassa küpeleri— çevredeki her şeye öylesine yabancıydı ki, kim olabileceğini ve Vasiliy'in kulübesindeki ocağın üzerinde ne aradığını bir türlü anlayamadım. Yanımda oturan kadına, kimin nesi olduğunu sordum.

— Gelini Vasiliy'in. Hizmetçilerden, —diye yanıtladı beni.

Ev sahibi, bardakları üçüncü kez dolduracak oldu, fakat delikanlılar ikramı geri çevirip dua ettiler ve ev sahiplerine teşekkürlerini bildirip dışarı çıktılar. Dışarıda derhâl bağrıışmalar başladı. İlk olarak, gençlerin peşi sıra dışarı çıkan çok yaşlı, kambur bir kadın bir feryat tutturdu. Öyle yanık bir sesle ağıt yakıyor, öyle bir katılıyordu ki, kadınlar inleyip kakhaha atan, öne doğru yığılacak gibi olan ihtiyarı dirseklerinden yakalayarak sürekli onu teselli etmeye çalışıyordu.

— Kim bu? —diye sordum.

— Ninesi işte. Vasiliy'in anası olur.

İhtiyar kadın isterik bir kakhaha koyuverip kendisini tutan kadınların kollarına yığılınca kafile yoluna devam etti ve yine armonikanın, gençlerin neşeli şarkısı duyuldu.

Köyün çıkışına, acemileri nahiyeye kadar götürecek at arabaları gelmişti, herkes durdu. Artık inilti ve ağlamalar kesilmişti. Armonikacıysa giderek daha da coşuyordu. Başını yana eğmiş, ağırlığını tek ayağına vermiş, diğer ayağıyla tempo tutuyor, elleri sık ve güzel fiorituralar* çıkarıyor, tam da gereken yerde o canlı, yüksek, neşeli sesi ve Vasiliy'in oğlunun hoş eşliği şarkıya giriveriyordu. Yaşlısı da genci de, ama özellikle kalabalığı çevreleyen delikanlılar, ben de dâhil hepimiz, hayran bakışlarımızı şarkıcıdan alamıyorduk.

— Eli uz şeytanın! —dedi köylülerden biri.

— Dert ağlatır, dert söyler.

O sırada uzun boyuyla dikkat çeken delikanlı enerjik, geniş adımlarla şarkıcıya yanaştı. Armonikacının kulağına eğilip bir şey söyledi.

* Melodiye eklenen süsleme, ses oyunları. (ç.n.)

“Şu yiğide bak,” diye düşündüm, “Bunu kesin muhafız alayına falan alırlar.” Kimlerden, hangi haneden olduğunu bilmiyordum.

— Bu kimin oğlu? —diye sordum yanıma gelen orta boylu bir ihtiyarcığa boylu boslu delikanlıyı işaret ederek.

İhtiyarcık şapkasını çıkarıp selamladı beni, fakat sorumu duyamamıştı.

— Ne dediniz?

İlk anda tanıyamamıştım ama konuşur konuşmaz, başı bir beladan kurtulup diğerine giren —sıklıkla böyle olur— bu çalışkan, iyi köylüyü derhâl hatırladım: İki atı çalınmış, sonra yanmış, sonra karısı ölmüş. Uzun zamandır görmediğim Prokofiy’i ilk anda tanıyamamamın nedeni, onu kırmızı-kızıl saçlı, orta boylu bir adam olarak hatırlamamdı; şimdiyse saçları kızıl değil aktı, kendi de iyiden iyiye ufalmıştı.

— Ah, sen miydin Prokofiy? —dedim.— Şu yiğit, işte şu Aleksandr’a yaraşan kimin oğludur diye sormuştum.

— Şu mu? —diye tekrarladı Prokofiy başıyla uzun boylu delikanlıyı işaret ederek. Kafasını salladı, bir şeyler geveledi ama ne dediğini seçemedim.

— Kimin çocuğu diye soruyorum, —diye yineledim sorumu ve dönüp Prokofiy’e baktım.

Prokofiy’in yüzü buruştu, elmacık kemikleri titredi.

— Benimki o, —dedi ve yüzünü çevirip eliyle örttü, burnunu çekerek çocuk gibi ağlamaya başladı.

Ve ancak o zaman, Prokofiy’in “benimki o” sözünden sonra, o unutulmaz, puslu sabah vakti gözümün önünde cereyan eden şeyin dehşetini sadece aklımla değil, tüm varlığım ile duyabildim. Gördüğüm bütün o bölük pörçük, anlaşılmaz, tuhaf şeyler ansızın basit, açık ve dehşetli bir anlam kazandı gözümde. Olanları enteresan bir temaşa gibi izlemiş olmaktan feci şekilde utandım. Durdum ve kötü bir davranışta bulunduğumun bilinciyle eve döndüm.

Ve bunların tüm Rusya'da binlerce, on binlerce insanın, bu mazlum, bu bilge, aziz ve böyle acımasızca ve haince kandırılmış cümle Rus halkının başına geldiğini ve daha uzun zaman da geleceğini düşünmek ne feci.

Üç Ölüm

I

Sonbahardı. İki at arabası hızlı bir tırıs tutturmuş anayolda ilerliyordu. Öndeki kupa arabasında iki kadın oturuyordu. Biri, zayıf ve solgun bir hanımefendiydi. Diğeri, yanakları parlak kırmızı, şişman bir oda hizmetçisi. Sonuncunun sert kısa saçları soluk şapkasının altından fırlıyordu, sökük eldiven içindeki kırmızı eliyle sürekli düzeltiyordu onları. Kilim desenli şalla örtülü kabarık göğsü sıhhatle inip kalkıyor, ıvecen kara gözleri ya pencere ardında yiten tarlaları izliyor, ya hanımına ürkek bir bakış fırlatıyor, ya da arabanın köşelerini tedirgin geziniyordu. Hizmetçinin burnunun ucunda hanımefendinin pencere filesine bağlı şapkası sallanıyordu, dizlerinde bir köpek yavrusu yatmaktaydı; yerdeki mahfazalara dayadığı ayakları, araba raylarının titreyişine, camların tıngırtısına güç işitilir bir tıkırtıyla eşlik ediyordu.

Hanım, ellerini dizlerinde kavuşturup gözlerini yummuş, arkasına dizilen yastıkların üzerinde belli belirsiz sallanıyor, yüzünü hafifçe buruşturarak içinden öksürüyordu. Başında beyaz bir gece başlığı ve narin, solgun ensesinde bağladığı mavi bir eşarp vardı. Başlığın altında kaybolup giden dik bir çizgi, briyantınle yatırılmış fevkalade düz kiunral saçlarını ayırıyordu; bu geniş çizginin beyazlığında kuru, ölgün bir şey vardı. Gevşek, bir nebze de sararmış deri, yüzün ince ve güzel hatlarını sıkıca sarmıyor, yanaklar ve elmacık ke-

miklerinde al al lekeleniyordu. Dudakları kuru ve tedirgindi, seyrek kirpikleri kıvrılmıyordu, çuha yolculuk entarisi basık göğsünde düz kıvrımlar oluşturmadaıdı. Gözleri kapalıyken de hanımefendinin yüzünden yorgunluk, sinir ve mutat acının ifadesi okunmaktadı.

Uşak, arabacı bölmesinde dirseğini koltuğuna dayamış uyukluyordu, arabacı avazı çıktığı kadar bağırarak ter içindeki dört koca atı koşturuyor, arada bir kaleskadaki yerinden kendi gibi bağırıp duran diğer arabacıya bakıyordu. Lastiklerin kalın paralel izleri kireçli çamur yolda dümdüz ve hızla uzanıyordu. Gökyüzü gri ve soğuktu, ıslak sis kırlara ve yola serpiliyordu. Kupa arabasının içi havasızdı, kolonya ve toz kokuyordu. Hasta başını geriye attı ve yavaşça gözlerini açtı. Güzel kapkara gözleri ıslı ıslıldı.

— Yine, —dedi güzel çelimsiz eliyle hizmetçinin salopunun* ayağına değen ucunu asabi asabi iterken; ağzı ısırapla eğrildi.

Matryoşa iki eliyle salopunu toparladı, güçlü ayaklarının üzerinde doğruldu ve az öteye oturdu. Taze yüzü al al olmuştu. Hastanın güzel kara gözleri hizmetçinin hareketlerini hırsla takip ediyordu. Sonra hanım iki eliyle oturağa dayandı ve o da dik oturmak için doğrulmak istedi, ama takat bulamadı. Ağzı eğrildi, bütün yüzü dermansız, kötü bir alayla çarpıldı.

— Yardım ediverseydin bir zahmet!.. Aman! Gerekmez! Kendim kalkarım, yalnız bir iyilik yap ve arkama şu çuvallarını yığma!.. Madem beceremiyorsun hiç dokunma daha iyi!

Hanım gözlerini yumdu ve sonra yine birden gözkapaklarını aralayıp hizmetçiye baktı. Matryoşa ona bakarken kırmızı alt dudağını ısıırıyordu. Hastanın göğsünden ağır bir iç çekiş yükseldi, ama tükenemeden öksürüğe dönüştü. Arkasını döndü hasta, yüzünü buruşturdu ve ellerini göğsüne bastırdı. Öksürük geçince tekrar gözlerini yumdu ve kıpırdama-

* Kısa kollu, pelerine benzeyen eski bir kadın giysisi. (ç.n.)

dan oturmayı sürdürdü. Kupa arabası ve kaleska köye girdi. Matryoşa tombul elini şalın altından uzatıp haç çıkardı.

— Ne o? —diye sordu hanım.

— İstasyon hanımefendi.

— Ne için haç çıkarıyorsun diye soruyorum?

— Kilise hanımefendi.

Hasta pencereye döndü ve gözlerini faltaşı gibi açıp kupanın etrafını dolandığı büyük köy kilisesine bakarak usulca haç çıkarmaya koyuldu.

Kupa arabası ve kaleska istasyonun önünde aynı anda durdu. Hasta kadının kocasıyla doktor kaleskadan inip kupa arabasına yanaştılar.

— Nasıl hissediyorsunuz kendinizi? —diye sordu doktor kadının nabzını yoklayarak.

— Nasılsın hayatım, yorulmadın ya? —diye sordu kocası Fransızca.— Dışarı çıkmak istemez misin?

Matryoşa konuşmaya mâni olmamak için bohçalarını toplayıp köşeye çekildi.

— Fena değil, aynı, —diye yanıtladı hasta.— Çıkmayacağım.

Hastanın kocası bir süre dikildikten sonra istasyon binasına girdi. Matryoşa arabadan fırlayıp çamurların içinden parmak uçlarında sekerek kapıya yöneldi.

— Kötü olmam sizin kahvaltı etmemeniz için bir neden değil, —dedi hasta pencerenin yanında duran doktora hafifçe tebessüm ederek.

Doktor usul adımlarla yanından uzaklaşıp istasyon basamaklarını bir çırpıda tırmanınca, “Hiçbirinin umurunda değilim,” diye ekledi içinden. “Keyifleri yerinde, onlara ne ki. Of! Tanrım!”

— Ee, Eduard İvanoviç, —dedi koca doktoru neşeli bir tebessümle, ellerini ovuşturarak karşılar, — içki sandığını getirmelerini emrettim, siz ne düşünüyorsunuz bu hususta?

— Olabilir, —diye yanıtladı doktor.

Koca iç geçirdi, sesini alçaltıp kaşlarını kaldırarak,

— Ee, karım nasıl? —diye sordu.

— Söylemiştim: İtalya'yı bırakın, Tanrı'nın izniyle Moskova'ya kadar bile dayanması olanaksız. Hele bu havada.

— Ne yapalım peki? Ah, Tanrım! Tanrım! –Koca eliyle gözlerini örttü.– Buraya getir, –diye ekledi kutuyu taşıyan adama seslenerek.

— Kalmamız gerekiyordu, –dedi doktor omuz silkip.

— İyi de ben ne yapabilirdim söyler misiniz lütfen? –diye itiraz etti koca.– Onu alıkoymak için öne sürmediğim şey kalmadı: Para, çocukların yalnız kalması, işlerim... Hiçbirini duymak dahi istemiyor. Yurt dışında yaşama planları kuruyor sağlıklı biri gibi. Fakat durumunu olduğu gibi söylemek de onu resmen öldürmek anlamına gelirdi.

— O zaten ölmüş, bunu anlamanız gerek Vasiliy Dmitriç. İnsan akciğerleri olmadan yaşayamaz, giden akciğerin yerine de yenisi gelmez. Üzücü, zor, ama ne yaparsınız? Bizim ve sizin tek yapabileceğimiz son günlerinde mümkün mertebe huzurlu olmasını sağlamak. Bunun için de bir rhip lazım.

— Ah Tanrım! Ona son görevini hatırlatmanın benim için ne demek olduğunu bir düşünün. Ne olacaksa olsun, söyleyemem ona bunu. Ne kadar iyi biri olduğunu biliyorsunuz...

— Siz yine de onu kış bitene kadar kalmaya ikna etmeye çalışın, –dedi doktor manalı manalı başını sallayarak,– yoksa yolda fenalaşabilir...

—Aksyuşa, hey Aksyuşa! –diye ciyak ciyak bağıırıyordu istasyon bekçisinin kızı, kazağını başına takmış toz toprak içindeki arka basamakların üzerinde zıplarken,– gel Şirkino-lu hanıma bakalım, göğüs hastalığından yurt dışına götürüyorlarmış. Hiç veremli birini görmemişim.

Aksyuşa eşiğe fırladı ve iki kız el ele tutuşup koşar adım bahçe kapısından çıktılar. Arabanın önünden daha küçük adımlarla geçtiler ve inik pencereden içeri baktılar. Hasta başını çevirip onlara baktı, ama meraklarını sezerek kaşlarını çattı ve arkasını döndü.

— Anacığım! —dedi bekçi kızı hemen başını çevirerek.— Ne şahane bir dilberdi, ne hale gelmiş? Hatta korkunç olmuş. Gördün mü, gördün mü Aksyuşa?

— Evet, nasıl da zayıflamış! —diye doğruladı Aksyuşa.— Gel bir daha bakalım, kuyuya gidiyormuşuz gibi yapalım. Arkasını döndü baksana, ama gördüm ben. Yazık ya Maşa.

— Bu ne çamur be! —diye yanıtladı Maşa ve iki kız geri-singeri bahçe kapısına doğru koştular.

“Çirkinleştim galiba,” diye düşündü hasta. “Bir an önce, bir an önce yurt dışına çıkmalıyım, orada çabucak iyileşirim.”

— Ee, nasılsın hayatım? —dedi koca lokmasını çiğneyerek arabaya yanaşırken.

“Devamlı aynı soru,” diye düşündü hasta, “Bu arada yemeyi de ihmal etmiyor!”

— Fena değil! —dedi dişlerinin arasından.

— Biliyor musun hayatım, bu havada yolculuk yapmak sana kötü gelecek diye korkuyorum, Eduard İvanıç da aynı şeyi söylüyor. Dönsek daha iyi olmaz mı?

Hasta kızgın kızgın susuyordu.

— Hava düzelir, sonra yol biraz oturur, sen de biraz düzelirsin, beraberce giderdik hem.

— Kusura bakma ama sözünü dinlemeyi çok önce bırakmış olsaydım şimdi Berlin’de ve gayet sağlıklı olabilirdim.

— Ama ne yapabilirdik meğim, sen de biliyorsun ki bu söylediğin mümkün değildi. Ama şimdi bir ay beklesen, güzelce iyileşsen, hem ben de işlerimi hallederim, çocukları da alırız...

— Çocukların sağlığı yerinde, benimki değil.

— Ama hayatım, anlamaya çalış, bu havada, yollarda kötüleşirsen... o zaman hiç değilse evde...

— Evde ne?.. Evde mi ölürüm? —diye yanıtladı hasta hırçınlaşarak. Ne var ki *ölüm* lafı onu korkutmuş olacak, yalvarır gibi, bir şey sorarcasına baktı kocasına. Adam ba-

kışlarını eğip sustu. Hastanın ağzı birdenbire bir çocuğun-
ki gibi büzüldü, gözlerinden yaşlar boşaldı. Kocası yüzünü
mendiline gizleyip sessizce arabadan uzaklaştı.

— Hayır, gideceğim, —dedi hasta gözlerini gökyüzüne
çevirerek, sonra kollarını kavuşturdu ve bölük pörçük bir
şeyler mırıldanmaya koyuldu:— Tanrım! Neden? —dedi göz-
yaşları daha da güçlü boşanırken.

Uzun uzun ve hararetle dua etti, ama göğsü aynı şekilde
sancıyıp sıkışıyordu; gökyüzü, tarlalar ve yol hâlâ gri ve ka-
palıydı, aynı güz sisi ne daha sık, ne daha seyrek, tıpkı eskisi
gibi çamurlu yola, çatılara, kupa arabasının üzerine, tok ve
neşeli seslerle söyleşerek arabayı yağlayan, atları koşan ara-
bacıların gocuklarına serpiliyordu...

II

Kupa arabası hazırды ama sürücü ağırdan alıyordu. İstas-
yon kulübesine girdi. İçerisi sıcak, havasız, karanlık ve ba-
sıktı, ev pişmiş ekmek, lahana ve koyun postu kokuyordu.
Odada birkaç arabacı vardı, aşçı kadın ocağın başında didi-
niyordu, ocağın üzerinde koyun postları arasında bir hasta
yatmaktaydı.

Odaya girip hastaya yönelen genç, kamçısını kemerine
takmış gocuklu arabacı,

— Hvyodor* Amca! Hey Hvyodor Amca,—diye seslendi

— Ne var aylak, ne istiyorsun Fedka'dan? —diye seslendi
arabacılardan biri.— Baksana, arabadakiler seni bekliyor.

— Çizmelerini soracaktım; benimkiler hep parçalandı, —
diye yanıtladı delikanlı saçlarını savurup kemerine sokuştur-
duğu gebreyi düzelterek.— Uyuyor mu yoksa? Ha Hvyodor
Amca? —diye üsteledi ocağa yanaşıp.

* Fyodor isminin güney lehçelerinde ve Ukraynadaki söylenişi. Fedya ve
Fedka ise yine aynı ismin kısaca, sevecenlikle, samimi söylenişidir. (ç.n.)

— Ne var? —dedi cılız bir ses, ocağın üzerinden kızıl zayıf bir yüz eğildi. Bir deri bir kemik, kıllarla kaplı büyük solgun eli, köylü kaftanını kirli gömleğinin altında sivrilen omzuna çekiyordu.— Suyu uzatsana kardeş; ne istediydın sen?

Delikanlı ona su çanağını uzattı.

— Şey diyecektim Fedya, —dedi ağırlığını bir o ayağına bir bu ayağına vererek,— yeni çizmelerin sana nasılsa lazım değildir artık; bana versene onları, gezecek değilsin ya zahir.

Hasta, yorgun başını parlak çanağa eğip seyrek sarkık bıyıklarını bulanık suya batıra batıra, halsiz ama kana kana içmeye koyuldu. Karman çorman sakalı pisti, yuvalarına çökmüş sönük gözlerini gencin yüzüne güçlkle çevirdi. Çanaktan ayırdığı ıslak dudaklarını silmek için elini kaldıracak oldu ama başaramadı ve kaftanının koluna silindi. Bir şey söylemeden, burnundan ağır ağır soluyarak doğruca delikanlının yüzüne bakıyor, güç topluyordu.

— Yoksa başkasına mı söz veriydin, —dedi delikanlı,— tüh ki tüh. Çok lazımdı, dışarısı vıcık vıcık çamur, yola gideceğim, Fedka'ya çizmelerini bir sorayım dediydim, nasılsa ona gerekmiyordur dediydim. Yoksa lazım mıydı sana, söyle lazımsa...

Hastanın göğsünde bir şey çalkalanıp guruldamaya başladı; iki büküm oldu, boğazdan, sökülme bilmez bir öksürüğe tutuldu.

— Nesine lazım olacak, —diye ani bir öfkeyle dırdıra başladı aşçı kadın tüm kulübeyi inleterek,— iki aydır ocaktan indiği yok. Nasıl yırtınıyor baksana, öksürmesini duydu mu insanın içi sızlıyor. Çizmeyi ne yapacak? Ayağında yeni çizmeyle gömecek değiller ya. Vadesi çoktan doldu oysa, Tanrım sen günah yazma. Bak nasıl yırtınıyor. Başka bir kulübeye mi geçirmeli ne yapmalı bilmem ki! Şehirde hastaneler varmış diyorlar, baksana olmaz ki böyle: Koca köşeye yerleşti kalkmaz. Kıpırdayacak yer kalmadı. Bir de temizlik bekliyorlar insandan.

— Hey Seryoga! Bin artık, beyler bekliyor, —diye seslendi kapıdan istasyon müdürü.

Seryoga hastanın cevabını beklemeden yollanacak oldu ama beriki öksürmeyi sürdürürken gözleriyle yanıt vermek istediğini belli etti.

— Al çizmeleri Seryoga, —dedi öksürüğü bastırıp biraz da dinlenince.— Yalnız bana bak, öldüğümde bir taş alıverecek-sin bana, —diye ekledi hırıltılı bir sesle.

— Sağ olasın amca, alıyorum o halde; taşa gelince, yemin ederim alacağım.

— Duydunuz siz de çocuklar, —diyebildi hasta ve yine önüne eğilip boğulasıya öksürmeye koyuldu.

— Tamam, duyduk, —dedi arabacıardan biri.— Yürü, Seryoga, aha müdür yine geliyor. Şirkinolu hanım hastaymış baksana.

Seryoga, ayarsızca büyük delik deşik çizmelerini bir cırpıda sıyırıp sıranın altına fırlattı. Fyodor amcanın yeni çizmeleri ayaklarına tam oldu; Seryoga onlara baka baka arabaya doğru yürüdü.

Arabacıardan biri Seryoga yerine yerleşip dizginleri toparlarken eline fırçayı alıp,

— Vay çizmelere de bak, gel fırçalayayım, —dedi.— Caba-dan mı verdi?

— Kıskanma, kıskanma, —diye yanıtladı Seryoga hafifçe doğrulup kaftanının eteklerini bacaklarına dolarken.— Yürü! Haydi canlarım! —diye seslendi sonra atlara kısacık kamçı-sını sallayarak; kupa arabası ve kaleska, sürücüler, bavullar ve inek derisinden valizlerle ıslak yoldan hızlı hızlı sürüklenerek gri güz sisinde gözden yitti.

Hasta arabacı havasız kulübedeki ocağın üzerinde kaldı ve boğazını temizleyemeden, güç bela diğer yanına dönüp sustu.

Kulübeye akşama kadar birileri geldi gitti, yemekler yendi. Hastanın sesi çıkmıyordu. Geceye yakın aşçı kadın ocağın üzerine çıktı ve hastanın altından gocuğunu çekip aldı.

— Kızma bana Nastasya, —diyebildi hasta, — yakında boşaltırım senin köşeyi.

— Tamam, tamam, neyse, ziyanı yok, —diye mırıldandı Nastasya. — Neren ağrıyordu ki senin amca? Deyiver hele.

— İçim sızım sızım sızıyor. Tanrı bilir neyin nesi.

— Öksürdün müydü gırtlığın da ağrıyordur herhal?

— Her yerim ağrıyor. Ecelim gelmiş besbelli. Of, of, of! —diye inledi hasta.

— Ayaklarını örtüversen ya şöyle, —dedi Nastasya ocaktan inerken hastanın üzerine kaftanını çekerek.

Geceleyin kulübenin içinde idare lambası kısık kısık yanıyordu. Nastasya ve on kadar arabacı yerde ve sıraların üzerinde yüksek sesle horlayarak uyumaktaydı. Bir tek hasta inceden ılıyor, öksürüyor ve ocağın tepesinde dönüp duruyordu. Sabaha karşı sesi tümnden kesildi.

— Gece rüyamda acayip bir şey gördüm, —dedi aşçı kadın ertesi sabah alacakaranlıkta gerinirken. — Güya Hvyodor amca ocaktan inmiş de odun kesmeye gitmiş. “Bir işinin ucundan tutuvereyim Nastya,” diyor; “Odun kesmek senin neyine,” diyorum ben de, ama o kaptığı gibi baltayı bir başlıyor kesmeye, ha babam sallıyor, yongalar uçuşuyor havada. “Nasıl olur?” diyorum ben, “Hastaydın hani?” “Yok, iyiyim,” diyor ve öyle bir savuruyor ki kolunu, ödüm patlıyor. Başlıyorum bağırmaya, işte o sırada da uyandım. Ölmüş olmaya bu sakın? Hvyodor amca! Hey amca!

Fyodor ses vermedi.

— Ya, ölmüş olmasın? Gidip bakmalı, —dedi uyanan arabacılarından biri.

Ocağın üzerinden sarkan, kızılımsı tüyle kaplı zayıf el soğuk ve solgundu.

— Gidip de bekçiye söylemeli, ölmüşe benzer, —dedi arabacı.

Fyodor’un hiç yakını yoktu; uzak elden gelmişti. Ertesi gün korunun ardındaki yeni mezarlığa gömdüler onu ve

Nastasya birkaç gün boyunca herkese gördüğü rüyayı ve Fyodor Amca'yı ilk kendisinin merak ettiğini anlattı durdu.

III

Bahar geldi. Şehrin ıslak sokaklarında gübreyle samana bulanmış buz parçaları arasında aceleci derecikler şırıldıyordu; elbiselerin renkleri, gezinen insanların sesleri cıvı cıvıldı. Çitlerin ardındaki bahçelerde ağaçların tomurcukları patlıyor, dallar serin rüzgârda güç işitilir bir sesle sallanıyordu. Oradan buradan dupduru sular akıyor, damlıyordu... Serçeler çolpa hallerle, küçük kanatlarını çırparak cıvıldıyordu. Güneşin vurduğu taraftaki çitlerin, evlerin, ağaçların üzerinde her şey hareket ve ışıkla yoğruluyordu. Gökte, yerde, insan kalbinde sevinç ve gençlik hüküm sürüyordu.

Anacaddelerden birindeki büyük bey evinin önüne taze saman serpilmişti; içeride, o apar topar yurt dışına gitmeye kalkışan, ölümü beklenen hasta vardı.

Odanın kapalı kapıları önünde hastanın kocası ve geçkin bir kadın dikiliyordu. Papaz başını öne eğmiş, elinde ayin atkısına sarılı bir şey tutarak sedirde oturuyordu. Köşede, bir Voltaire koltuğunda ihtiyar bir kadın –hastanın annesi– uzanmış, içli içli ağlıyordu. Yanı başında hizmetçi kız, ihtiyarın istemesini beklediği temiz bir mendili tutuyor, bir diğer hizmetçi hanımın şakaklarını bir şeyle ovuyor, bonesinin altındaki ak saçlı başına üflüyordu.

— Hadi ama, İsa aşkına dostum, –dedi adam onunla birlikte kapının önünde dikilen geçkin kadına.– Size çok güveniyor, onunla nasıl konuşulacağını en iyi siz biliyorsunuz, ikna ediverin kuzum, girin hadi.

Adam kapıyı açacak gibi oldu ama kuzen onu durdurdu ve mendilini birkaç kez gözlerine bastırıp başını salladı.

— Tamam, sanırım şimdi ağladığımı belli olmuyor, —dedi ve kapıyı bizzat açıp içeri girdi.

Hastanın kocası büyük telaş içindeydi, ne yapacağını bilemez gibi görünüyordu. İhtiyar kadının yanına gidecek gibi oldu ama birkaç adım kala geri döndü, odanın içinde dolanıp papaza yaklaştı. Papaz ona baktı, kaşlarını gökleri işaret edercesine kaldırıp iç geçirdi. Ağarmaya başlayan gür sakalı da kalkıp indi.

— Tanrım! Tanrım! —dedi adam.

— Elden ne gelir ki? —dedi papaz iç geçirerek, kaşları ve sakalı yine kalkıp indi.

— Annesi de burada! —dedi adam neredeyse çaresiz.— Kaldıramaz bunu. Onun sevdiği gibi, onun gibi severken... bilmiyorum. Peder, bari onu sakinleştirmeyi, buradan gitmeye ikna etmeyi deneseydiniz.

Papaz yerinden kalktı ve ihtiyar kadına yanaştı.

— Doğrudur, anne kalbinin kıymetini kimse ölçemez, — dedi kadına,— ama Tanrı merhametlidir.

İhtiyar kadının yüzü birdenbire titremeye başladı, isterik bir hıçkırığa tutuldu. Kadın biraz olsun yatışınca,

— Tanrı merhametlidir, —diye devam etti papaz,— Size kilisemin ziyaretçilerinden olan Marya Dmitriyevna'dan, daha kötü durumdaki bir hastadan söz etmek isterim; ne oldu dersiniz, sıradan bir esnaf kısa sürede otlarla tedavi etti kendisini. Üstelik bu zat şu sıralar Moskova'da. Vasi-ly Dmitriyeviç'e de söyledim, denenebilir bence. Hiç değilse hasta için bir teselli olur. Tanrı her şeye kadirdir.

— Yo, yaşamaz artık, —diyebildi ihtiyar,— beni alacağı yerde Tanrı onu alıyor.— Ve isterik hıçkırık öylesine güçlendi ki kadın şuurunu yitirdi.

Hastanın kocası elleriyle yüzünü örttü ve odadan kaçtı.

Koridorda karşısına ilk çıkan, kız kardeşini nefes nefese kovalayan altı yaşındaki oğlu oldu.

— Ne dersiniz, çocukları analarının yanına götüreyim mi? —diye sordu dadı.

— Hayır, onları görmek istemiyor. Morali bozulur.

Oğlan, gözlerini babasının yüzüne dikip bir an için durdu ve birdenbire ayağını yere vurup neşeli bir çığlıkla koşmayı sürdürdü.

— Sanki kara atmış gibi yapıyor babacığım! —diye bağırdı kız kardeşini işaret ederek.

Bu esnada diğer odada kuzen, hastanın başucuna ilişmiş, onu incelikli sözlerle ölüm fikrine alıştırmaya çalışıyordu. Doktor diğer pencerenin önünde bir içecek karıştırmaktaydı.

Hasta beyaz sabahlık içinde, yastıklarla kuşatılmış vaziyette oturuyor ve konuşmadan kuzenine bakıyordu.

— Ah, kardeşim, —dedi hasta kuzenin sözünü ansızın keserek,— hazırlamaya çalışmayın beni. Beni çocuk yerine koymayın. Hristiyan'ım ben. Her şeyin farkındayım. Fazla yaşamayacağımı biliyorum, kocam daha önce sözümü dinleseydi şimdi İtalya'da ve belki —hatta kesinlikle— sağlıklı olacağımı da biliyorum. Herkes söylemişti bunu ona. Ama ne yapalım, anlaşılan Tanrı'nın takdiri böyleymiş. Hepimizin boynunda fazlasıyla günah var, biliyorum bunu; yine de Tanrı'nın merhametine güveniyorum, herkes bağışlanacak, öyle olmalı, herkes bağışlanacak. Kendimi anlamaya çalışıyorum. Ben de çok günah işledim kardeşim. Ama buna karşılık çok da acı çektim. Acılarımı sabırla göğüslemeye çalıştım...

— O zaman pederi çağıralım mı kardeşim? Aşai rabbani iyi gelecek size, —dedi kuzen.

Hasta onaylarcasına başını eğdi.

— Tanrım! Bu günahkâr kulunu bağışla, —diye fısıldadı. Kuzen dışarı çıktı ve papaza göz kırptı.

— O bir melek! —dedi hastanın kocasına gözlerinde yaşlarla.

Koca ağlamaya başladı, papaz içeri girdi, ihtiyar kadın hâlâ şuursuzdu ve iç oda tam bir sessizliğe gömüldü. Beş

dakika sonra papaz dışarı çıktı ve atkısını çıkarıp saçlarını düzeltti.

— Tanrı'ya şükür biraz sakinleştiler, —dedi,— sizi görmek istiyorlar.

Kuzen ve koca içeri girdiler. Hasta, gözlerini ikonaya dikmiş sessiz sessiz ağlıyordu.

— Tebrik ediyorum seni hayatım, —dedi koca.

— Teşekkür ederim! Nasıl rahatladım bilsen, nasıl anlatılmaz bir ferahlık duyuyorum, —dedi hasta, ince dudaklarında hafif bir tebessüm kıpırdadı.— Tanrı nasıl da merhametli! Sahiden de merhametli ve her şeye kadir, öyle değil mi?

Ve yine hırslı bir yakarış ve yaş dolu gözlerle ikonaya baktı. Sonra sanki birdenbire aklına bir şey geldi. Kocasını işaretlerle yanına çağırdı.

— Hiçbir ricamı yerine getirmek istemiyorsun, —dedi cılız ve hoşnutsuz bir sesle.

Kocası boynunu uzatmış itaatle dinliyordu onu.

— Neyi hayatım?

— Kaç kez dedim bu doktorlar hiçbir şeyden anlamıyor diye, ama sıradan şifacılar varmış, iyileştiriyorlarmış... Peder de söz etti az önce... bir esnaf... Çağırtsana.

— Kimi, hayatım?

— Tanrım! Hiçbir şey anlamak istemiyor!..— Ve hasta, yüzünü buruşturup gözlerini yumdu.

Doktor hastaya yaklaşıp bileğini tuttu. Nabzının giderek daha zayıfladığı aşikârdı. Kocaya göz kırptı. Hasta bu jesti fark etti ve korkuyla çevresine bakındı. Kuzen arkasını dönüp gözyaşlarını koyuverdi.

— Ağlama, bana da kendine de eziyet etme, —dedi hasta,— kalan huzurumu da ağlayarak bozma.

— Sen bir meleksin! —dedi kuzen elini öperek.

— Hayır, buradan öp, yalnızca ölülerin eli öpülür. Tanrım! Tanrım!

Aynı akşam hasta, bir cesede dönüştü ve ceset büyük evin salonundaki tabutta yatıyordu. Kapıları örtülü büyük oda-
da tek başına oturan papaz yardımcısı, burundan, ritmik bir tonlamayla mezmur okuyordu. Uzun gümüş şamdanlardan yayılan parlak balmumu ışığı, ölünün solgun alnına, ağır mum rengi kollarına, diz ve ayak parmaklarında korkutucu bir şekilde yükselen örtünün taşlaşmış kıvrımlarına vuruyordu. Papaz yardımcısı söylediklerini kendi de anlamadan ritmik bir şekilde okuyor, sözler sessiz odada tuhaf bir şekilde çınlayıp donakalıyordu. Zaman zaman uzaktaki odadan çocukların konuşmaları, patırtıları geliyordu.

“Yüzünü gizleyince dehşete kapılırlar,” diyordu mezmur, “Soluklarını kesince ölüp toprak olurlar. Ruhunu gönderince yaratılırlar ve yerin yüzünü tazellersin. Rabbin izzeti ebedî olsun.”

Ölünün yüzü ciddi, sakın ve azametliydi. Soğuk alnında, sınıksız kapanmış dudaklarında ufacık bir kıpırtı bile yoktu. Dikkat kesilmişti. Ama şimdi kavrayabiliyor muydu ki bu yüce sözlerin anlamını?

IV

Bir ay sonra ölünün mezarı başında bir taş şapel yükseldi. Arabacının mezariysa hâlâ taşsızdı ve bu insanın göçüp gitmiş varlığının tek alameti olan tepeciğin üzerinde sadece açık yeşil otlar uç veriyordu.

— Bak Seryoga günaha girersin Hvyodor’a bir mezar taşı almazsan, —diyordu istasyondaki aşçı kadın.— Kış, kış deyip duruyordun, şimdi niye tutmuyorsun sözünü? Ben şahidim söylediğine. Bir kere görünmüş hem sana, rica etmiş, almazsan bak yine gelir, boğmaya kalkar.

— Ben sözümden mi dönüyorum yahu, —diye yanıtlıyordu Seryoga, —dediğim gibi alacağım taşı, bir buçuk rubleye

alacağım. Unutmadım unutmaya, ama getirmek de bir dert. Şehre gitmem icap ederse getiririm işte.

— Bir haç bari dikersen iyi olurdu, —diye seslendi ihtiyar bir arabacı, cidden iyi etmiyorsun. Çizmeleri giymeyi biliyorsun ama.

— Nereden bulayım ki hacı? Odundan mı yontsam?

— Lafa bak lafa. Odundan yontulmaz, alacaksın baltayı, sabah erkenden gideceksin koruya, bir güzel yontacaksın. Bir dişbudak filan kesersin. Oldu mu sana haç. İşin yoksa bir de korucuyu içireceksin. Her zırva için milleti içirmeye kalkarsan işin iş tabii. Bak ben geçenlerde arabanın sırtığını kırdıydım, mis gibi yenisini oyuverdim, kimse tek laf etmedi.

Sabah erkenden, şafak söker sökmez Seryoga baltasını alıp korunun yolunu tuttu.

Her yer, yeni yeni serpil çiyin henüz güneşin aydınlatmadığı soğuk, donuk örtüsüyle kaplıydı. Doğu belli belirsiz aydınlanıyor, sönük ışığını ince bulutlarla kaplı gök kubbeye yansıtıyordu. Aşağıda tek bir ot, ağaçların tepelerinde tek bir yaprak kıpırdamıyordu. Yalnız zaman zaman ağaçların sık yaprakları arasından işitilen kanat sesleri ya da toprakta bir hışırtı bozuyordu ormanın sessizliğini. Birdenbire tabiat yabancı tuhaf bir ses yayıldı ve ormanın kıyısında dindi. Fakat az sonra tekrar işitildi ve aşağıdaki kıpırtısız ağaçlardan birinin gövdesi yanında düzenli aralıklarla tekrarlanır oldu. Ağaçlardan birinin tepesi olağandışı sallanmaya, yaş yaprakları bir şeyler fısıldamaya başladı, dallardan birinde oturan narbülbülü tiz sesiyle ötüp iki kere havalandı, kuyruğunu oynatarak başka bir ağaca kondu.

Aşağıda balta gitgide daha boğuk bir ses çıkarıyor, yaş beyaz yongalar çiyile örtülü otların üzerine saçılıyordu; darbeler hafif bir çıtırtıya neden oldu. Ağacın tüm gövdesi titreyip eğildi ve kökü üzerinde korkuyla sallanıp çabucak doğruldu. Bir an tüm sesler dindi, ama ağaç tekrar eğildi, gövdesi tekrar çatırdadı ve budaklarını kırıp, dallarını savu-

rarak nemli toprağa devriliverdi. Balta ve ayak sesleri kesildi. Narbülbulü öttü ve daha yükseğe havalandı. Kanatlarına takılan bir dal bir süre sallandı ve diğerleri gibi tüm yapraklarıyla donup kaldı. Ağaçlar, açılan yeni boşlukta kıpırtısız dallarıyla daha da sevinçli arziendam ediyordu.

Güneşin ilk ışıkları şeffaf bir bulutun içinden sızıp gökte parladı, toprağın, göğün üzerinde gezindi. Sis koyaklarda dalga dalga yayıldı, yeşilliğin üzerinde ıslıl ıslıl çiy taneleri parıldadı, beyaza çalan saydam bulutlar mavileşen gök kubbe de aceleyle koşuşuyordu. Kuşlar korunun içinde kaynaşiyor, yollarını şaşırmış gibi keyifle cıvıldıyordu; ıslak yapraklar tepelerde sevinç ve huzur içinde fısıldaşuyordu ve canlı ağaçların dalları ağır ağır, azametle kıpırdanıyordu devrilmiş ölü ağacın üzerinde.

Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828-1910): Anna Karenina, Savaş ve Barış, Diriliş, Kreutzer Sonat'ın büyük yazarı, yaşamının son otuz yılında edebiyatın yanı sıra insan, aile, din, devlet, toplum, özgürlük, boyun eğme, başkaldırma, sanat ve estetik konularında kuramsal çalışmalara yöneldi. Bu dönemde yazdığı roman ve öykülerde yıllarca üzerinde düşündüğü insanlık sorunlarını edebi bir kurguyla ele aldı. Bu kitapta yer alan Holstomer, Çömlek Alyoşa, Balodan Sonra, Köyde Şarkılar, Üç Ölüm hikâyeleri Tolstoy'un sade ve çarpıcı anlatımının doruğa çıktığı en güzel örneklerdendir. Bir atın hikâyesinin aktarıldığı Holstomer Türkçeye ilk defa çevrilmiştir.

Günay Çetao Kızılırmak (1981): 1994'de yerleştiği Rusya'ya bağlı Adigey Cumhuriyeti'nde 13 yıl yaşadı. Burada Rus Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirmesinin ardından öykü ve roman çevirilerine başladı. Puşkin, Gogol, Turgenyev, Dostoyevski, Tolstoy ve Çehov gibi büyük Rus yazarlarının çeşitli eserlerini çevirdi. Çağdaş Rus yazarı Vladimir Mekanin'in ve Sovyet yazarı Andrey Platonov'un öykü ve romanlarını dilimize kazandırdı. Çeşitli Rus şairlerinden çeviriler yapıyor. Ankara'da yaşıyor.

9 786053 609940

KDV dahil fiyatı
10 TL

